

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**«ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ
ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2006 – 2012»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΑΣΣΙΑΝΗ ΜΑΛΛΙΝΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΙΟΣ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2013

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**«ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ
ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2006 – 2012»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΑΣΣΙΑΝΗ ΜΑΛΛΙΝΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΙΟΣ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2013

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract.....	6
Ευχαριστίες.....	7
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	8
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	10
Κεφάλαιο 2: Η έννοια του τραπεζικού κινδύνου.....	10
Κεφάλαιο 3: Πιστωτικός κίνδυνος.....	12
Κεφάλαιο 4: Ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζικών ιδρυμάτων	14
4.1 Σύμφωνο Βασιλείας II	14
4.2 Σύμφωνο Βασιλείας III.....	18
Κεφάλαιο 5: Δάνεια σε καθυστέρηση	21
5.1 Η έννοια της καθυστέρησης.....	21
5.2 Προσωρινές καθυστερήσεις	21
5.2.1 Ενδείξεις - Εντοπισμός προβληματικών δανείων (σημεία συναγερμού).....	22
5.2.2 Διαχείριση προβληματικών δανείων	24
5.2.3 Αναδιαρθρώσεις / Ρυθμίσεις δανείων.....	26
5.3 Οριστικές καθυστερήσεις.....	29
5.3.1 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια.....	30
5.4 Επισφαλείς απαιτήσεις – Απόσβεση επισφαλών απαιτήσεων	30
5.5 Προβλέψεις	31
Κεφάλαιο 6: Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα	33
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	36
Κεφάλαιο 7: Η πορεία των δανείων σε καθυστέρηση (NPLs) στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα την περίοδο 2006 – 2012.	36
7.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	36
7.2 Δείγμα - Δεδομένα	39
7.3 Μεθοδολογία.....	41
7.4 Εμπειρικά Αποτελέσματα.....	46
7.4.1 Ποιότητα δανειακού χαρτοφυλακίου	46
7.4.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες	51
7.4.2.1 Περιγραφικά στατιστικά.....	51
7.4.2.2 Συσχετίσεις.....	58

7.4.2.3 Αποτελέσματα παλινδρόμησης.....	59
Κεφάλαιο 8: Συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	62
Βιβλιογραφία.....	64
Παραρτήματα.....	69
Παράρτημα 1: Διαγράμματα τραπεζικών μεταβλητών ανά τράπεζα.....	69
Παράρτημα 2: Έλεγχος Κανονικότητας	72

Δάνεια σε καθυστέρηση: Η πορεία τους στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα κατά την περίοδο 2006 – 2012.

Περίληψη

Στη παρούσα διατριβή, αρχικά παρουσιάζονται από θεωρητική πλευρά θέματα που αφορούν τον πιστωτικό κίνδυνο, το ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζικών ιδρυμάτων, τα δάνεια σε καθυστέρηση, τις επισφαλείς απαιτήσεις, τις προβλέψεις και το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα. Στη συνέχεια, εξετάζεται η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών, διερευνώντας παράλληλα και τους παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση ως προς το σύνολο των δανείων (δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων – NPL) στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από τις ετήσιες δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις των επτά μεγαλύτερων Τραπεζικών Ιδρυμάτων στην Ελλάδα, καθώς και από τον επίσημο ιστότοπο της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας – ΕΛΣΤΑΤ, για την περίοδο 2006 – 2012. Με την ανάλυση των αριθμοδεικτών ποιότητας χαρτοφυλακίου προκύπτει ότι η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών παρουσιάζει διαχρονική επιδείνωση, που οφείλεται κυρίως στην επίδραση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Όσον αφορά την διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τον δείκτη NPL του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, εφαρμόστηκε ένα οικονομετρικό μοντέλο με εννέα ανεξάρτητες μεταβλητές και χρησιμοποιώντας ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης, καταλήξαμε ότι υπάρχουν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του εν λόγω δείκτη και διαφόρων τραπεζικών και μακροοικονομικών παραγόντων. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν σε μεγάλο βαθμό τη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς από πλευράς τραπεζικών μεταβλητών, ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων της προηγούμενης χρονιάς, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας και οι δείκτες αποδοτικότητας ενεργητικού και αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων, επηρεάζουν σημαντικά την πορεία του δείκτη NPL. Από μακροοικονομικής πλευράς, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ και η ανεργία έχουν σημαντική επίδραση στον εν λόγω δείκτη, φανερώνοντας ότι σε περιόδους οικονομικής ύφεσης τα δάνεια σε καθυστέρηση είναι υψηλότερα.

Nonperforming Loans: The evolution in the Greek banking system during the period 2006 – 2012.

Abstract

In this thesis, issues related to credit risk, regulatory framework of banking institutions, nonperforming loans, doubtful debts, provisions and Greek banking system are, initially, presented from a theoretical approach. Then, the quality of the loan portfolio of Greek banks is examined, while scrutinizing the factors that influence the evolution of the ratio of nonperforming loans to total loans in the Greek banking system. For this purpose, data used, emanate from the published annual financial statements of the seven largest banking institutions in Greece and the official website of the Greek Statistical Office, for the period 2006-2012. By analyzing the ratios of portfolio quality the inference is that the quality of the loan portfolio of Greek banks presents continuing deterioration, mainly due to the impact of the global economic crisis. Regarding the investigation of the factors affecting the NPL ratio of the Greek banking system, an econometric model with nine independent variables is applied and by using a linear regression analysis, the conclusion is that there are significant correlations between the index and various bank-specific and macroeconomic factors. The results largely confirm the international literature, as in terms of bank-specific variables, the ratio of nonperforming loans of the previous year, the capital adequacy ratio and ratios, return on assets and return on equity, significantly affect the evolution of the index NPL. Taking a macroeconomic perspective, the GDP growth rate and unemployment have a significant impact on the indicator, showing that during the economic recession nonperforming loans are higher.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή κ. Δημήτριο Μπάλιο, επιβλέποντα της μεταπτυχιακής διατριβής, για την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του, καθώς και για την άψογη συνεργασία.

Επίσης, ευχαριστώ το σύζυγό μου για την ηθική υποστήριξη και ουσιαστική βοήθεια που μου παρείχε, καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της διατριβής.

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Η χορήγηση δανείων και η παροχή πιστώσεων αποτελεί κύρια τραπεζική δραστηριότητα καθώς ο σωστός χειρισμός της είναι δυνατόν να αποφέρει στις τράπεζες σημαντικά κέρδη. Ωστόσο, επειδή η δραστηριότητα αυτή από τη φύση της είναι εκτεθειμένη σε πλήθος κινδύνων, μπορεί να έχει και αρνητικές επιπτώσεις στις τράπεζες, από την αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση και τη δημιουργία επισφαλειών. Τα δάνεια σε καθυστέρηση έχουν συνδεθεί στο παρελθόν με πολλές τραπεζικές κρίσεις και έχουν θέσει πιστωτικά ιδρύματα σε κίνδυνο πτώχευσης. Ως εκ τούτου, είναι πολύ σημαντικό για τις τράπεζες να μπορούν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τα καθυστερημένα δάνεια, προκειμένου να περιορίσουν τις επισφάλειες και κατ' επέκταση τις ζημιές που μπορούν να προκληθούν από τη μη ομαλή εξέλιξη των χρηματοδοτήσεων.

Η πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, που ξεκίνησε στις ΗΠΑ το 2007, λόγω της κατάρρευσης της αγοράς τιτλοποιημένων στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (sub-primes loans), έχει πλέον πλήξει και την Ελλάδα. Από την έναρξη της κρίσης, το μέγεθος των δανείων σε καθυστέρηση έχει αυξηθεί σημαντικά. Οι ελληνικές τράπεζες προκειμένου να αντιμετωπίσουν την συνεχή επιδείνωση του δανειακού τους χαρτοφυλακίου προβαίνουν σε προβλέψεις και προχωρούν σε αναδιαρθρώσεις / ρυθμίσεις, για την αποφυγή επισφαλειών. Παρά τις συνεχιζόμενες προσπάθειες, τόσο των ρυθμιστικών αρχών όσο και των ίδιων των τραπεζών, για τον έλεγχο και τον περιορισμό των δανείων σε καθυστέρηση, εξακολουθούν να αποτελούν το μεγαλύτερο πρόβλημα για το τραπεζικό σύστημα καθώς επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη ρευστότητα, την κερδοφορία των τραπεζών και συνεπώς την σταθερότητα όλου του τραπεζικού συστήματος. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς γιατί, τα τελευταία χρόνια, έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον των συγγραφέων για τη μελέτη των δανείων σε καθυστέρηση και των παραγόντων που επηρεάζουν το μέγεθός τους, δεδομένου και του μεγάλου όγκου των δημοσιευμένων οικονομικών πληροφοριών αναφορικά με τις τράπεζες.

Στη παρούσα διατριβή θα ασχοληθούμε με το επίκαιρο αυτό θέμα, των δανείων σε καθυστέρηση. Σκοπός μας είναι, η ανάλυση των δανείων σε καθυστέρηση και της διαχείρισής τους από τα πιστωτικά ιδρύματα και η εξέταση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών, διερευνώντας παράλληλα τους παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση ως προς το σύνολο των δανείων (δείκτη μη

εξυπηρετούμενων δανείων – NPL) στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα, την περίοδο 2006 - 2012.

Η διατριβή διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, σχετίζεται με την παράθεση του γενικότερου θεωρητικού πλαισίου που εντάσσεται το υπό εξέταση θέμα και περιλαμβάνει τα κεφάλαια δύο μέχρι και έξι. Πιο συγκεκριμένα, στο 2^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια του τραπεζικού κινδύνου και οι κατηγορίες αυτού. Στο 3^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται συνοπτικά ο πιστωτικός κίνδυνος και οι τέσσερις συνιστώσες αυτού, κίνδυνος αθέτησης, κίνδυνος ανοίγματος, κίνδυνος ανάκτησης και κίνδυνος περιθωρίων. Στο 4^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται το ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζικών ιδρυμάτων και συγκεκριμένα το Σύμφωνο της Βασιλείας II και το αναθεωρημένο Σύμφωνο της Βασιλείας III. Στο 5^ο κεφάλαιο αναλύονται τα δάνεια σε καθυστέρηση, οι ενέργειες και τα μέτρα που λαμβάνουν οι τράπεζες για τη διαχείρισή τους. Στο 6^ο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη παρουσίαση του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος δίνοντας έμφαση στις πρόσφατες εξελίξεις που σημειώθηκαν, λόγω της κρίσης χρέους που πλήττει τη χώρα από το 2009.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει το 7^ο κεφάλαιο στο οποίο παρουσιάζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση, η μεθοδολογία και τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας αναφορικά με την εξέλιξη της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών και τους παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία του δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα. Για τη μελέτη των παραπάνω θεμάτων χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από τις ετήσιες δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις αντιπροσωπευτικού δείγματος Τραπεζικών Ιδρυμάτων στην Ελλάδα, καθώς και από τον επίσημο ιστότοπο της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας – ΕΛΣΤΑΤ, για την περίοδο 2006 – 2012. Η χρονική περίοδος που εξετάζεται, καλύπτει ένα μέρος της περιόδου ανάπτυξης και την τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση.

Τέλος, η διατριβή ολοκληρώνεται με το 8^ο κεφάλαιο όπου παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Κεφάλαιο 2: Η έννοια του τραπεζικού κινδύνου

Τα τελευταία χρόνια, οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθενται οι τράπεζες, λόγω της παγκοσμιοποίησης των αγορών, της πολυπλοκότητας των συναλλαγών και της διαφοροποίησης των προϊόντων, έχουν πολλαπλώς διευρυνθεί. Στο πλαίσιο αυτό κύρια επιδίωξη των τραπεζών είναι η κατηγοριοποίηση των κινδύνων που αντιμετωπίζουν και παράλληλα η υιοθέτηση μεθόδων για την διαχείρισή τους, με σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων στην καθαρή θέση και τα κέρδη τους, από την επίδραση των κινδύνων αυτών.

Τι ορίζεται όμως ως κίνδυνος για ένα τραπεζικό ίδρυμα; Είναι η πιθανότητα να υποστεί ζημιές και συνεπώς μείωση της καθαρής του θέσης, εξαιτίας της πραγματοποίησης ενός μη αναμενόμενου γεγονότος. Εναλλακτικά: *«Ως κίνδυνος ορίζεται η μεταβλητότητα της αξίας των στοιχείων ενεργητικού - παθητικού (εντός και εκτός ισολογισμού) και συνεπώς της καθαρής θέσης της Τράπεζας που προκύπτει ως αποτέλεσμα μεταβολών των παραμέτρων που επηρεάζουν την αξία των στοιχείων αυτών. Οι παράμετροι αυτές καθορίζονται από την αγορά και το επιχειρησιακό περιβάλλον και δεν επηρεάζονται, κατά κανόνα, από τις ενέργειες της τράπεζας»¹.*

Στον παραπάνω ορισμό εμπεριέχονται διάφορες κατηγορίες κινδύνου. Γενικά, οι τραπεζικοί κίνδυνοι μπορούν να ομαδοποιηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

— **Χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι**, που περιλαμβάνουν όλους τους κινδύνους που προέρχονται από τις μεταβολές των συνθηκών στις χρηματοοικονομικές αγορές. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται:

- Ο Κίνδυνος αγοράς (market risk), είναι ο κίνδυνος μεταβολών της αξίας του χαρτοφυλακίου της Τράπεζας λόγω της μεταβλητότητας των τιμών της αγοράς. Συνίσταται κυρίως από τον κίνδυνο επιτοκίου, τον κίνδυνο συναλλάγματος, τον κίνδυνο τιμών των μετοχών και των εμπορευμάτων.
- Ο Πιστωτικός κίνδυνος (credit risk), είναι ο κίνδυνος αθέτησης των υποχρεώσεων των πιστούχων της τράπεζας.

---

¹ Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, (1999)

- Ο Κίνδυνος ρευστότητας (liquidity risk), είναι ο κίνδυνος που αναφέρεται στην αδυναμία της τράπεζας να αποπληρώσει τις τρέχουσες υποχρεώσεις της λόγω έλλειψης επαρκούς ρευστότητας.
- **Μη χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι**, έχουν σχέση με τη γενικότερη λειτουργία της αγοράς και δεν συνδέονται άμεσα με τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται:
- Ο Λειτουργικός κίνδυνος (operational risk), είναι ο κίνδυνος εμφάνισης ζημιών λόγω προβλημάτων στις εσωτερικές διαδικασίες, τα συστήματα, τον ανθρώπινο παράγοντα και τα εξωτερικά γεγονότα.
  - Ο Στρατηγικός κίνδυνος, είναι ο κίνδυνος που σχετίζεται με μεταβολές στο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον και μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το κεφάλαιο και την κερδοφορία των τραπεζών.
  - Ο Νομικός κίνδυνος (legal risk), είναι ο κίνδυνος που προέρχεται από νομικά ζητήματα και προβλήματα που συχνά προκύπτουν κατά τη διεκπεραίωση των συναλλαγών και επηρεάζει την κερδοφορία των τραπεζών.

Επειδή η ανάλυση όλων των κατηγοριών κινδύνων είναι πέρα από τους σκοπούς της παρούσας διατριβής, θα εστιάσουμε στην εξέταση μόνο του πιστωτικού κινδύνου καθώς ο αριθμός των δανείων σε καθυστέρηση αντανακλούν τον κίνδυνο αυτό.

Κεφάλαιο 3: Πιστωτικός κίνδυνος

Ο πιστωτικός κίνδυνος είναι άμεσα συνδεδεμένος με τη φύση των δραστηριοτήτων μιας τράπεζας και ορίζεται, όπως προαναφέραμε, ως ο κίνδυνος αθέτησης των υποχρεώσεων των πιστούχων της (δανειοληπτών ή αντισυμβαλλομένων). Επεκτείνοντας τον παραπάνω ορισμό, ο πιστωτικός κίνδυνος συνίσταται στην πιθανότητα εμφάνισης ζημιών, είτε λόγω μη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του αντισυμβαλλομένου είτε λόγω της συγκέντρωσης, από το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, μεγάλων ανοιγμάτων σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις ή ομίλους επιχειρήσεων². Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να επιφέρει σημαντικές ζημιές σε μια τράπεζα και να οδηγήσει σε επιδείνωση των οικονομικών της μεγεθών, ακόμη και να διακυβευθεί η ίδια της η ύπαρξη.

Κάθε μορφής δάνειο ενέχει πιστωτικό κίνδυνο, δηλαδή τον κίνδυνο ο δανειστής (τράπεζα) να μην εισπράξει τα προβλεπόμενα από το δανειζόμενο (πελάτη), σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης που έχει υπογραφεί μεταξύ των δύο μερών και εκφράζεται συνήθως με την πιθανότητα μη αποπληρωμής του δανείου ή την καθυστέρηση στην εξυπηρέτησή του³. Γενικά, η έκθεση μιας τράπεζας στον πιστωτικό κίνδυνο μεγαλώνει καθώς αυξάνει η διάρκεια των δανείων που χορηγεί⁴.

Ο πιστωτικός κίνδυνος περιλαμβάνει τέσσερις διαφορετικές συνιστώσες κινδύνου⁵:

- **τον κίνδυνο αθέτησης** (default risk) που αναφέρεται στην πιθανότητα να αθετήσει ο δανειζόμενος την πληρωμή, με αποτέλεσμα τη μερική ή ολική απώλεια του ποσού που εκείνη τη στιγμή ο δανειζόμενος οφείλει στο δανειστή (τράπεζα). Η μέτρηση αυτής της συνιστώσας του πιστωτικού κινδύνου εξαρτάται από την πιστοληπτική ικανότητα του δανειζόμενου, η οποία βασίζεται σε ιστορικά στατιστικά στοιχεία και κλίμακες διαβάθμισης οι οποίες παρέχονται από εταιρίες πιστοληπτικής διαβάθμισης (Credit Rating Agencies) όπως η Moody's, η Standard and Poor's, ενώ πολλές τράπεζες καταφεύγουν στη δημιουργία δικών τους συστημάτων αξιολόγησης.

---

² Αλεξάκης Π., (1999)

³ Στην τραπεζική ορολογία, εξυπηρέτηση δανείου εννοούμε τις καταβολές που κάνει ο δανειζόμενος, προκειμένου να εξοφλήσει τις ληξιπρόθεσμες οφειλές του από το κεφάλαιο και τους τόκους του δανείου. Κόντος Γ., (2008), σελ. 213

⁴ Saunders A. and Cornet M., (2006)

⁵ Καλφάογλου Φ., (1999)

- **τον κίνδυνο ανοίγματος** (exposure risk) που αναφέρεται στο συνολικό ποσό που είναι εκτεθειμένο το πιστωτικό ίδρυμα στο πιστωτικό κίνδυνο. Για την εκτίμηση του συνολικού ποσού θα πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ εντός και εκτός ισολογισμού στοιχείων. Στην περίπτωση των εντός ισολογισμού στοιχείων το συνολικό ποσό ταυτίζεται με την ονομαστική αξία των πιστοδοτήσεων. Η μέτρηση περιπλέκεται στις περιπτώσεις των εκτός ισολογισμού στοιχείων όπου η συνήθης τακτική συνίσταται στον υπολογισμό του πιστωτικού ισοδύναμου.
- **τον κίνδυνο ανάκτησης** (recovery risk) που αναφέρεται στο ποσοστό ικανοποίησης της τράπεζας από το συνολικό ποσό που είναι εκτεθειμένο σε κίνδυνο σε περίπτωση πτώχευσης του πιστούχου. Το ποσοστό αυτό εξαρτάται από τις εξασφαλίσεις που έλαβε η τράπεζα καθώς και από τη σειρά ικανοποίησής της. Στην περίπτωση των εμπράγματων εξασφαλίσεων⁶ ο κίνδυνος εστιάζεται στη διακύμανση της αξίας τους ενώ, στην περίπτωση εγγυήσεων⁷ ο κίνδυνος μεταφέρεται από τον πιστούχο στον εγγυητή. Επίσης υπάρχει και ο νομικός κίνδυνος που σχετίζεται με τη νομική κατοχύρωση της τράπεζας κατά τη ρευστοποίηση των εξασφαλίσεων.
- **τον κίνδυνο περιθωρίων** (credit spread risk) που αναφέρεται στην πιθανότητα μείωσης της αξίας μιας πιστοδότησης εξαιτίας της αύξησης των πιστωτικών περιθωρίων και της τιμολόγησής της σε τιμές αγοράς.

---

⁶ Εμπράγματες εξασφαλίσεις είναι το δικαίωμα που αποκτά μία τράπεζα επί πραγμάτων, κινητών ή ακινήτων, για την διασφάλισή της και με τα οποία μπορεί να ικανοποιηθεί προνομιακά.

⁷ Ο εγγυητής αναλαμβάνει απέναντι στο δανειστή (τράπεζα) την ευθύνη ότι θα καταβληθεί η οφειλή.

Κεφάλαιο 4: Ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζικών ιδρυμάτων

Η λειτουργία των τραπεζών διέπεται από ένα πλαίσιο κανόνων το οποίο αποβλέπει στη διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος. Οι κανόνες για την επιβολή κεφαλαιακών απαιτήσεων στις τράπεζες στοχεύουν στην ενίσχυση της ικανότητας απορρόφησης ζημιών, σε περίπτωση που εκδηλωθούν μη προβλέψιμοι κίνδυνοι, στους οποίους εκτίθενται με τη λειτουργία τους⁸. Ο κύριος φορέας που σε διεθνές επίπεδο επεξεργάζεται κανόνες για τη διασφάλιση της σταθερότητας και αποτελεσματικότητας του τραπεζικού συστήματος είναι η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία⁹ (εφεξής η Επιτροπή της Βασιλείας).

Στην ενότητα αυτή γίνεται αναφορά στο κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών και συγκεκριμένα στο Σύμφωνο Βασιλείας II και στο αναθεωρημένο Σύμφωνο Βασιλείας III.

4.1 Σύμφωνο Βασιλείας II

Το 1988 διαμορφώθηκε το ισχύον σύστημα κανόνων της Επιτροπής της Βασιλείας, αναφορικά με την κεφαλαιακή επάρκεια των διεθνών τραπεζών (από το οποίο έχει επηρεαστεί η ευρωπαϊκή κοινοτική νομοθεσία και μέσω αυτής η νομοθεσία των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας) με τη δημοσίευση του Συμφώνου της Βασιλείας (Basel I), το οποίο περιείχε κανόνες που αναφέρονταν:

- στη μέθοδο υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων των διεθνών τραπεζών για κάλυψη έναντι της έκθεσής τους στο πιστωτικό κίνδυνο από τα εντός και εκτός ισολογισμού στοιχεία του ενεργητικού τους,
- τον καθορισμό των στοιχείων των εποπτικών¹⁰ ιδίων κεφαλαίων μέσω των οποίων υπολογίζεται η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών.

---

⁸ Γκόρτσος Χ., (2006)

⁹ Η Επιτροπή της Βασιλείας ιδρύθηκε το 1974 με τη συμμετοχή 13 χωρών (Βέλγιο, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ) και αποτελείται από εκπροσώπους κεντρικών τραπεζών και άλλων εποπτικών αρχών.

¹⁰ Τα κεφάλαια τα οποία η εποπτική αρχή απαιτεί να τηρούνται ώστε να καλύπτεται η Τράπεζα απέναντι στους διάφορους κινδύνους που αναλαμβάνει.

Η Βασιλεία I εισήγαγε ένα σύστημα μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου με ελάχιστο ενιαίο δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας¹¹ ίσο με 8% και εναρμόνισε για πρώτη φορά το διεθνές εποπτικό σύστημα. Το εν λόγω Σύμφωνο, το οποίο αφορούσε τον πιστωτικό κίνδυνο, τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε αρκετές φορές στο παρελθόν με σημαντικότερη την τροποποίηση του 1996 η οποία είχε ως στόχο την καθιέρωση κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας για κάλυψη των τραπεζών και έναντι της έκθεσής τους στους κινδύνους αγοράς.

Το Σύμφωνο της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια ξεπεράστηκε από τις εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα και έπαυσε να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στους κινδύνους στους οποίους εκτίθενται οι τράπεζες. Έτσι, η Επιτροπή της Βασιλείας, αναγνωρίζοντας την ανάγκη τροποποίησης των διατάξεων του Συμφώνου, προχώρησε από το 1999 σε εκτεταμένες διαβουλεύσεις καταλήγοντας στη δημοσίευση, τον Ιούνιο του 2004, του τελικού κειμένου του νέου πλαισίου γνωστού και ως Βασιλεία II (Basel II). Ακολούθως, η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε με τη σειρά της κείμενο προς σχολιασμό, το οποίο ουσιαστικά στήριζε το έγγραφο της Βασιλείας αλλά εστίαζε περισσότερο σε θέματα που αφορούσαν αποκλειστικά τη Νομισματική Ένωση και αποτέλεσε τη βάση για την εναρμόνιση της Βασιλείας στα πλαίσια της Ευρωζώνης. Όσον αφορά την Ελλάδα, με το Νόμο 3601/2007, ενσωματώθηκαν στο ελληνικό δίκαιο οι διατάξεις των Οδηγιών 2006/48/EK και 2006/49/EK σχετικά με την επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Κεντρικό σημείο στο νέο κανονιστικό πλαίσιο αποτελούν οι λειτουργίες διαχείρισης κινδύνων και η σύνδεση των κινδύνων με τις κεφαλαιακές απαιτήσεις. Ωστόσο, το επαναστατικό σημείο της Βασιλείας II αποτελεί η εισαγωγή της έννοιας του λειτουργικού κινδύνου, που όπως προαναφέραμε είναι ο κίνδυνος πραγματοποίησης ζημιών είτε από ανεπαρκείς ή εσφαλμένες εσωτερικές διαδικασίες, συστήματα ή ανθρώπινο παράγοντα, είτε από εξωτερικά αίτια.

Οι νέες προτάσεις της Επιτροπής της Βασιλείας διακρίνονται σε τρεις άξονες - πυλώνες:

Πρώτος Πυλώνας – Ελάχιστες Κεφαλαιακές Απαιτήσεις (Minimum Capital Requirements):

Αναφέρεται σε εναλλακτικές μεθόδους υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζικών ιδρυμάτων για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου, του κινδύνου της αγοράς

---

¹¹ Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας αντιπροσωπεύει την αναλογία μεταξύ των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων της τράπεζας και των στοιχείων του Ενεργητικού (εντός και εκτός ισολογισμού), σταθμισμένα ανάλογα με τον κίνδυνο που τους αντιστοιχεί. Τα ίδια κεφάλαια περιλαμβάνουν δύο μέρη: τα βασικά ίδια κεφάλαια - Tier 1 και τα συμπληρωματικά ίδια κεφάλαια - Tier 2.

καθώς και για πρώτη φορά, του λειτουργικού κινδύνου. Ο ορισμός των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων, οι ελάχιστες απαιτήσεις του 8% των ιδίων κεφαλαίων σε σχέση με το σταθμισμένο ενεργητικό και οι διατάξεις σχετικά με την εποπτική μεταχείριση των κινδύνων αγοράς, παραμένουν αμετάβλητες. Το Νέο Σύμφωνο διαφέρει από το προηγούμενο ως προς τη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου περιλαμβανομένης και της εποπτικής αντιμετώπισης των μέσων και τεχνικών μείωσής του, καθώς και στην καθιέρωση επιπρόσθετων κεφαλαιακών απαιτήσεων για την κάλυψη του λειτουργικού κινδύνου. Σε ότι αφορά τον πιστωτικό κίνδυνο, οι τράπεζες έχουν στη διάθεσή τους δύο μεθόδους υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων: α) την τυποποιημένη μέθοδο (standardized approach), η οποία υπήρχε και στο Σύμφωνο του 1988, αλλά συμπληρώνεται και γίνεται περιεκτικότερη στο Σύμφωνο της Βασιλείας II, σύμφωνα με την οποία οι συντελεστές στάθμισης προσδιορίζονται με βάση τις διαβαθμίσεις οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας και β) τη μέθοδο των εσωτερικών διαβαθμίσεων (IRB approach), όπου τα πιστωτικά ιδρύματα χρησιμοποιώντας εσωτερικά μοντέλα αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των πιστούχων μπορούν να μετρήσουν τον πιστωτικό κίνδυνο και η οποία περιλαμβάνει δύο εναλλακτικές μεθόδους υπολογισμού: τη θεμελιώδη μέθοδο (foundation approach) και τη προηγμένη μέθοδο (advanced approach). Σε ότι αφορά τον λειτουργικό κίνδυνο, η Επιτροπή της Βασιλείας προτείνει τρεις εναλλακτικές μεθόδους υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων: α) τη μέθοδο του βασικού δείκτη (basic indicator approach), β) την τυποποιημένη μέθοδο (standardized approach) και γ) τη μέθοδο της εσωτερικής μέτρησης (internal measurement approach).

Δεύτερος Πυλώνας - Διαδικασία εποπτικής αξιολόγησης (Supervisory Review Process): Περιλαμβάνει εποπτικές διαδικασίες ελέγχου και αξιολόγησης της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών σε μόνιμη βάση. Ο πυλώνας αυτός συμπληρώνει και ενδυναμώνει τον πρώτο πυλώνα καθώς παρέχει ένα πλαίσιο αντιμετώπισης όλων των κινδύνων που μια τράπεζα έχει αναλάβει ή ενδέχεται να εκτεθεί. Ως τέτοιοι κίνδυνοι είναι αυτοί που δεν καλύπτονται ή δεν αντιμετωπίζονται επαρκώς στο πλαίσιο του πρώτου πυλώνα, όπως ο συστημικός κίνδυνος, ο κίνδυνος συγκέντρωσης, ο στρατηγικός κίνδυνος, ο κίνδυνος ρευστότητας, ο νομικός κίνδυνος κλπ. Έτσι, ο δεύτερος πυλώνας καθορίζει μια σειρά από βασικές αρχές που πρέπει να επανεξεταστούν από τις εποπτικές αρχές των τραπεζών που είναι επιφορτισμένες με τον έλεγχο της ορθότητας και της φερεγγυότητας των τραπεζών και είναι οι εξής¹²:

---

¹² Καλφάογλου Φ., (2012), σελ. 61

- Οι τράπεζες θα πρέπει να έχουν διαδικασία εκτίμησης της συνολικής κεφαλαιακής τους επάρκειας σε σχέση με τους κινδύνους που αναλαμβάνουν ανάλογα με τη στρατηγική τους και τα χαρακτηριστικά κινδύνου τους.
- Οι εποπτικές αρχές πρέπει να αξιολογούν τις εσωτερικές εκτιμήσεις και στρατηγικές των τραπεζών αναφορικά με την κεφαλαιακή επάρκεια, καθώς επίσης και την ικανότητά τους να παρακολουθούν και να συμμορφώνονται με τις διατάξεις που αφορούν το δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας.
- Οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να απαιτούν από τις τράπεζες να διατηρούν δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας υψηλότερους από τα ελάχιστα προβλεπόμενα όρια.
- Οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να παρεμβαίνουν σε πρώιμο στάδιο για να εμποδίσουν ενδεχόμενη μείωση των εποπτικών κεφαλαίων πέραν του κατώτατου ορίου και να προβαίνουν σε διορθωτικές ενέργειες εφόσον μια τράπεζα δεν συγκεντρώνει το υποχρεωτικό μέγεθος κεφαλαίων.

Ειδικότερα, οι εποπτικές αρχές πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα εσωτερικά συστήματα διαχείρισης κινδύνων και η διαδικασία αξιολόγησης επάρκειας εσωτερικού κεφαλαίου που έχουν συσταθεί από τις τράπεζες είναι επαρκείς.

Τρίτος Πυλώνας - Πειθαρχία της Αγοράς (Market Discipline): Ο πυλώνας αυτός προωθεί μεγαλύτερη σταθερότητα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Περιλαμβάνει την πειθαρχία της αγοράς μέσω της υποχρεωτικής δημοσιοποίησης στοιχείων των τραπεζών σχετικά με τη διάρθρωση των αναλαμβανόμενων κινδύνων και της κεφαλαιακής τους επάρκειας, διευκολύνοντας με τον τρόπο αυτό την αξιολόγησή τους από άλλους οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των επενδυτών, αναλυτών, πελατών και των οργανισμών αξιολόγησης. Στόχος του πυλώνα αυτού είναι να έχει η αγορά μια καλύτερη εικόνα του συνολικού κινδύνου της Τράπεζας, έτσι ώστε οι αντισυμβαλλόμενοι να συναλλάσσονται μαζί της με τον πλέον κατάλληλο τρόπο. Όταν οι συμμετέχοντες στην αγορά έχουν επαρκή γνώση των δραστηριοτήτων των τραπεζών και των συστημάτων που εφαρμόζουν για να διαχειρίζονται τα ανοίγματά τους, είναι σε θέση να ξεχωρίζουν μεταξύ των τραπεζικών ιδρυμάτων, έτσι ώστε να μπορούν να ανταμείψουν εκείνους που διαχειρίζονται τους κινδύνους τους αποτελεσματικά και να τιμωρούν εκείνους που δεν το κάνουν.

4.2 Σύμφωνο Βασιλείας III

Η πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση ανέδειξε ωστόσο την ανεπάρκεια της «Βασιλείας II» και την ανάγκη αναθεώρησης του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου. Για το σκοπό αυτό, η Επιτροπή της Βασιλείας δημοσίευσε, στις 16 Δεκεμβρίου 2010, δύο σημαντικές εκθέσεις:

- “Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems”, και
- “Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring”,

οι οποίες είναι πλέον γνωστές ως το κανονιστικό πλαίσιο της «Βασιλείας III». Σκοπός της αναθεώρησης είναι η ενδυνάμωση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος διεθνώς, μέσω αφενός μεν της ενίσχυσης της μικρο-προληπτικής ρυθμιστικής παρέμβασης στη λειτουργία των τραπεζών, και αφετέρου της αντιμετώπισης του συστημικού κινδύνου που μπορεί να εκδηλωθεί στο σύνολο του τραπεζικού συστήματος και, κυρίως, της «προκυκλικής» μεγέθυνσης του εν λόγω κινδύνου σε βάθος χρόνου¹³.

Στις 20 Ιουλίου 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε σχέδιο πρότασης Οδηγίας και πρότασης Κανονισμού για την ενσωμάτωση στο ευρωπαϊκό δίκαιο της «Βασιλείας III». Το νέο κανονιστικό πλαίσιο το οποίο θα αρχίσει να εφαρμόζεται σταδιακά από το 2013 μέχρι το 2019 καλύπτει τις παρακάτω περιοχές¹⁴:

➤ **Κεφαλαιακές απαιτήσεις χαρτοφυλακίου συναλλαγών**

Από την αρχή της κρίσης έγινε σαφές ότι κίνδυνοι, που υπάρχουν στο χαρτοφυλάκιο συναλλαγών των τραπεζών, είχαν υποεκτιμηθεί, ιδίως στις περιπτώσεις που αφορούσαν είτε σύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα, είτε ανοίγματα έναντι εταιρειών ειδικού σκοπού. Με το νέο κανονιστικό πλαίσιο ενισχύθηκε η κάλυψη των τραπεζών έναντι της έκθεσής τους στο πιστωτικό κίνδυνο από στοιχεία του χαρτοφυλακίου τους, αυξάνοντας τις κεφαλαιακές απαιτήσεις για το χαρτοφυλάκιο συναλλαγών κατά τρεις με τέσσερις φορές, κατά μέσο όρο, σε σχέση με αυτές που προβλέπονταν από το προηγούμενο πλαίσιο.

---

¹³ Γκόρτσος Χ., (2011)

¹⁴ Ζάκκα Β., (2010)

➤ Ρευστότητα

Με το νέο κανονιστικό πλαίσιο καθιερώθηκαν για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο δύο δείκτες ρευστότητας των τραπεζών: **α)** Ο «Δείκτης Κάλυψης Ρευστότητας» (Liquidity Coverage Ratio – LCR), που διασφαλίζει για τις τράπεζες την ύπαρξη, ανά πάσα στιγμή, επαρκών και υψηλής ποιότητας ρευστοποιήσιμων στοιχείων του ενεργητικού, ώστε να μπορούν να «επιβιώσουν» υπό ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες χρηματοδότησης και **β)** ο «Δείκτης Σταθερής Καθαρής Χρηματοδότησης» (Net Stable Funding Ratio – NSFR), που επιδιώκει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα που οφείλεται στον ετεροχρονισμό της ρευστοποίησης των στοιχείων του ενεργητικού και παθητικού του ισολογισμού των τραπεζών και να διασφαλίσει τη χρηματοδότηση των περιουσιακών τους στοιχείων χρησιμοποιώντας σταθερές πηγές.

➤ Ίδια Κεφάλαια

Η σημαντικότερη τροποποίηση που επήλθε στο ισχύον κανονιστικό πλαίσιο αφορά τον ορισμό των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων. Στόχος είναι αφενός μεν η αναβάθμιση της ποιότητας των ιδίων κεφαλαίων, θέτοντας αυστηρά κριτήρια για τα χρηματοοικονομικά μέσα που θα μπορούν να περιλαμβάνονται στις διάφορες κατηγορίες των ιδίων κεφαλαίων και αφετέρου η αύξηση των απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων ως προς το Σταθμισμένο στον Κίνδυνο Ενεργητικό, παρότι το ύψος του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας παραμένει αμετάβλητο στο 8%.

Ειδικότερα καθορίζεται ότι τα «καλύτερης ποιότητας» κεφάλαια, δηλαδή τα κεφάλαια που αποτελούν περιουσία των μετόχων και τα οποία απορροφούν πλήρως ζημιές, τόσο κατά τη λειτουργία όσο και σε περίπτωση παύσης λειτουργίας του πιστωτικού ιδρύματος, δεν πρέπει να αποτελούν ποσοστό μικρότερο του 4,5% του Σταθμισμένου στον Κίνδυνο Ενεργητικού. Επίσης, μετονομάζονται τα βασικά κύρια κεφάλαια από «Core Tier 1» σε «Common Equity Tier» που θα μπορούσε να αποδοθεί ως «Περιουσιακά Στοιχεία Κοινών Μετόχων».

Επιπλέον, προβλέπεται η δημιουργία ενός «περιθωρίου διατήρησης κεφαλαίων», σε ομαλές περιόδους, που ανέρχεται σε 2,5% επί του Σταθμισμένου στον Κίνδυνο Ενεργητικού και αποτελείται εξολοκλήρου από περιουσιακά στοιχεία των μετόχων. Το περιθώριο αυτό θα χρησιμοποιείται για την απορρόφηση ζημιών σε περιόδους έντασης του οικονομικού κύκλου. Επιπρόσθετα, προβλέπεται η δημιουργία ενός «αντικυκλικού περιθωρίου», το οποίο θα αυξομειώνεται εντός της κλίμακας 0 - 2,5% επί του Σταθμισμένου στον Κίνδυνο Ενεργητικού, ανάλογα με τις οικονομικές συνθήκες. Σκοπός του περιθωρίου αυτού είναι να αντιμετωπισθεί η υπερκυκλική συμπεριφορά των τραπεζών, δηλαδή η απομόχλευση (deleveraging) σε

περιόδους ύφεσης μετά από υπερβολική πιστωτική επέκταση σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης. Τα συνολικά εποπτικά ίδια κεφάλαια θα πρέπει να ανέρχονται σε 10,5% του Σταθμισμένου στον Κίνδυνο Ενεργητικού περιλαμβανομένου του περιθωρίου διατήρησης, εξαιρουμένου του αντικυκλικού περιθωρίου.

➤ **Μόγλευση¹⁵**

Με στόχο την αποφυγή της υπερκυκλικής συμπεριφοράς των τραπεζών, καθιερώθηκε με τη «Βασιλεία III», ένας απλός Δείκτης Μόγλευσης (Leverage Ratio) που υπολογίζεται ως ο λόγος των βασικών ιδίων κεφαλαίων προς το σύνολο του ενεργητικού, συμπεριλαμβανομένων των ανοιγμάτων εκτός ισολογισμού και των θέσεων σε παράγωγα, ο οποίος δεν θα πρέπει να υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο, το οποίο αρχικά προτείνεται να ανέρχεται σε 3%. Η υποχρέωση τήρησης του ορίου αυτού, θα διασφαλίζει ότι οι τράπεζες δεν θα αυξάνουν το δανεισμό τους υπέρμετρα και επιπλέον, θα αποθαρρύνει την επιλεκτική χρήση κανονιστικών ρυθμίσεων (regulatory arbitrage) που ενδεχομένως να επηρέαζαν τον, υπολογιζόμενο με βάση το Σταθμισμένο στον Κίνδυνο Ενεργητικό, Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας, ενώ αντιμετωπίζει εν μέρει και τον κίνδυνο υποδείγματος από τη μη σωστή απεικόνιση του κινδύνου στη στάθμιση των στοιχείων ενεργητικού.

---

¹⁵ Η μόγλευση είναι η χρησιμοποίηση δανειακών κεφαλαίων με σκοπό την αύξηση της απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων.

Κεφάλαιο 5: Δάνεια σε καθυστέρηση

Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται, η έννοια της καθυστέρησης, οι ενέργειες και τα μέτρα που λαμβάνουν οι τράπεζες για την διαχείριση των καθυστερήσεων, οι επισφαλείς απαιτήσεις και οι προβλέψεις.

5.1 Η έννοια της καθυστέρησης

Σύμφωνα με το άρθρο 341 του Αστικού Κώδικα «Αν για την εκπλήρωση της παροχής συμφωνηθεί ορισμένη ημέρα, ο οφειλέτης γίνεται υπερήμερος¹⁶ με μόνη την παρέλευση της ημέρας αυτής». Λαμβάνοντας υπόψη ότι στα δάνεια ο χρόνος εξυπηρέτησης ορίζεται με ακρίβεια, τότε ως καθυστέρηση θεωρείται η υπερημερία του δανειολήπτη / πιστούχου έστω και για μία ημέρα. Η διατύπωση αυτή αποτελεί το νομικό ορισμό της έννοιας της καθυστέρησης. Εντούτοις, στην τραπεζική πρακτική επικράτησε να ορίζονται ως καθυστερήσεις οι ληξιπρόθεσμες οφειλές των πελατών που εμφανίζουν καθυστέρηση μεγαλύτερη των 90 ημερών¹⁷.

Η κύρια διάκριση των καθυστερήσεων στην εξυπηρέτηση του κεφαλαίου ή και των τόκων ενός δανείου αναφέρεται στην οικονομική δυσχέρεια του οφειλέτη, η οποία μπορεί να είναι προσωρινή ή οριστική και ως εκ τούτου η διάκριση αναφέρεται σε προσωρινές και οριστικές καθυστερήσεις. Κατά συνέπεια, οι καθυστερήσεις των δανείων μέχρι 90 ημέρες θεωρούνται προσωρινές καθυστερήσεις και οι πάνω από 90 ημέρες οριστικές, με αποτέλεσμα τα δάνεια της κατηγορίας αυτής να ονομάζονται ειδικότερα δάνεια σε καθυστέρηση ή μη εξυπηρετούμενα δάνεια (non-performing loans – NPLs).

5.2 Προσωρινές καθυστερήσεις

Με τον όρο προσωρινές καθυστερήσεις εννοούμε τα δάνεια η καθυστέρηση των οποίων οφείλεται σε παροδική ταμειακή δυσχέρεια του οφειλέτη και η οποία αναμένεται να τακτοποιηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα. Τα δάνεια θεωρούνται ότι είναι σε προσωρινή καθυστέρηση, από την επόμενη ημέρα της λήξης μιας απαίτησης της τράπεζας από τον οφειλέτη μέχρι και την προηγούμενη της μεταφοράς της σε οριστική καθυστέρηση. Η ορθή,

---

¹⁶ Δεν εκπληρώνει εγκαίρως την οφειλή του.

¹⁷ Κόντος Γ., (2008), σελ.223

έγκαιρη και αποτελεσματική διαχείριση του χαρτοφυλακίου προσωρινών καθυστερήσεων αποτελεί επιτακτική ανάγκη για τις τράπεζες, πριν αυτό μετεξελιχθεί σε χαρτοφυλάκιο οριστικών καθυστερήσεων με αλυσιδωτές συνέπειες (π.χ. καταγραφή ζημιών).

Στις επόμενες τρεις υποενότητες, αρχικά θα παρουσιαστούν οι ενδείξεις για τον εντοπισμό των προβληματικών δανείων από τις τράπεζες και στη συνέχεια οι ενέργειες και τα μέτρα που λαμβάνουν οι τράπεζες για την ομαλοποίησή τους και την αποφυγή μεταφοράς τους σε οριστική καθυστέρηση.

5.2.1 Ενδείξεις - Εντοπισμός προβληματικών δανείων (σημεία συναγερμού)

Ως προβληματικά χαρακτηρίζονται τα δάνεια της τράπεζας που παρουσιάζουν είτε καθυστέρηση στην εμπρόθεσμη επιστροφή τους, είτε σοβαρές ενδείξεις προβλημάτων στην ομαλή εξυπηρέτησή τους, με αποτέλεσμα να θέτουν σε κίνδυνο τα συμφέροντά της. Ο εντοπισμός των προβληματικών δανείων γίνεται από τα τραπεζικά στελέχη τα οποία θα πρέπει να έχουν την απαραίτητη γνώση και εξειδίκευση, για να διαγνώσουν έγκαιρα τον πιστούχο που προβλέπεται στο μέλλον να καταστεί προβληματικός και κατά συνέπεια επισφαλής για την τράπεζα. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης είναι πολύ σημαντική η επαγρύπνηση για την ύπαρξη ενδείξεων (σημείων συναγερμού).

Η συστηματική παρακολούθηση των δανείων (σε κάθε χρονική στιγμή, αμέσως μετά την εκταμίευση) είναι επιβεβλημένη προκειμένου να εντοπιστεί έγκαιρα η αδυναμία του πιστούχου. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να ελέγχεται περιοδικά η πορεία των μεγεθών αλλά και τα γενικότερα στοιχεία των πιστούχων, από τα οποία θα προκύψει η ύπαρξη ή όχι ενδείξεων – σημείων συναγερμού. Τα σημάδια πιθανής επιδείνωσης της οικονομικής θέσης ενός πιστούχου και οι ενδείξεις για τον εντοπισμό της προβληματικής πορείας μιας επιχείρησης, αφορούν α) στο management της επιχείρησης, β) στα οικονομικά στοιχεία και γ) στις γενικότερες συνθήκες που επικρατούν στον κλάδο και στην αγορά.

α) Αναφορικά με τις ενδείξεις που σχετίζονται με το management της επιχείρησης, επικεντρώνονται κυρίως στα εξής θέματα:

- Αλλαγές στην οργανωτική δομή και στο ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης (π.χ. συχνή αλλαγή εταίρων / μετόχων λόγω προσωπικών διαφορών μεταξύ τους).
- Συγχωνεύσεις ή εξαγορές που συνεπάγονται σημαντικές διοικητικές μεταβολές.
- Ασάφειες ως προς τις δηλώσεις των οικονομικών στοιχείων.

- Παύση ή ανεπάρκεια οικονομικών ελέγχων.
- Αλλαγές στην τιμολογιακή πολιτική (ασυνήθιστες προσφορές – εκπτώσεις, χαλαρότητα στην είσπραξη απαιτήσεων, ελλιπής κοστολόγηση κλπ.) και μείωση των περιθωρίων κέρδους.
- Μεταβολές στον τρόπο συνεργασίας της επιχείρησης με τρίτους (προμηθευτές, πελάτες).
- Υπερβολικές δαπάνες και πολυέξοδη διοίκηση.
- Αλλαγή στον τρόπο κεφαλαιακής υποστήριξης της επιχείρησης.
- Μη ύπαρξη διάδοχης κατάστασης.
- Αδυναμία αναγνώρισης κινδύνων.
- Αδυναμία ανταπόκρισης σε περιβάλλον ύφεσης λόγω έλλειψης προηγούμενης εμπειρίας.
- Ανάλυση υπερβολικού κινδύνου.

β) Αναφορικά με τις **ενδείξεις που σχετίζονται με τα οικονομικά στοιχεία**, ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες:

- Απότομες μεταβολές στον κύκλο εργασιών (κάμψη πωλήσεων λόγω μειωμένης ζήτησης η οποία τείνει να είναι συνεχής την τελευταία τριετία).
- Επιδείνωση των χρηματοοικονομικών δεικτών (μειωμένη ρευστότητα, επιδείνωση της κυκλοφοριακής ταχύτητας των αποθεμάτων, απαιτήσεων κλπ.).
- Χαμηλό ή και αρνητικό κεφάλαιο κίνησης.
- Συνεχείς απολήψεις μετρητών από τους εταίρους / μετόχους.
- Αδυναμία πληρωμής των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων.
- Υψηλή μόχλευση.
- Μείωση της πιστοληπτικής ικανότητας της επιχείρησης έναντι των Τραπεζών και άλλων πιστωτών της.
- Επιβράδυνση του παραγωγικού – συναλλακτικού κυκλώματος της επιχείρησης.
- Επαναλαμβανόμενα αιτήματα χρηματοδότησης για κεφάλαια κίνησης.
- Εκδήλωση επιθυμίας για ρυθμίσεις δανείων.
- Πωλήσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία χωρίς να υπάρχει σαφής αιτιολόγηση για τη χρήση του τιμήματος της πώλησης.
- Απότομες αυξομειώσεις στην τιμή της μετοχής (εφόσον πρόκειται για εισηγμένη επιχείρηση).

γ) Αναφορικά με τις ενδείξεις που σχετίζονται με τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούν στον κλάδο και στην αγορά, αναφέρονται οι κάτωθι:

- Δυσμενείς τάσεις και προοπτικές στην πορεία του κλάδου και δυσμενείς εξελίξεις στην πορεία των καλύτερων επιχειρήσεων που συμμετέχουν στον κλάδο.
- Χαμηλή θέση της επιχείρησης στον κλάδο που ανήκει.
- Δυσμενή οικονομικά μέτρα της πολιτείας για τον κλάδο.
- Επιδείνωση των μακροοικονομικών δεικτών της χώρας (ΑΕΠ, πληθωρισμός κλπ.).
- Μείωση του επιπέδου ρευστότητας της αγοράς.
- Αλλαγή στις προτιμήσεις των καταναλωτών.
- Ασυνήθιστη αύξηση των ελέγχων σε επιχειρήσεις του κλάδου.
- Δυσμενές διεθνές περιβάλλον (ανεργία, παγκόσμια οικονομική κρίση κλπ.)

5.2.2 Διαχείριση προβληματικών δανείων

Μετά τον εντοπισμό ενδείξεων, που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη υποενότητα, η τράπεζα θα πρέπει να ξεκινήσει μια σειρά από ενέργειες προκειμένου στη συνέχεια να εφαρμόσει τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση των προβληματικών δανείων. Στην περίπτωση αυτή επαναξιολογείται ο πιστούχος, προκειμένου να διαπιστωθεί η σοβαρότητα του προβλήματος, αν είναι μόνιμο ή παροδικό, προσδιορίζονται και αξιολογούνται οι πιθανές λύσεις και καταστρώνεται ένα σχέδιο ανάκαμψης αποδεκτό από τον πιστούχο. Εδώ, αξίζει να σημειωθεί ότι όσο πιο έγκαιρα αντιδράσει η Τράπεζα στα μηνύματα των κινδύνων, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα ανάκτησης κεφαλαίου και μειώνεται αντίστοιχα η πιθανότητα καταγραφής ζημιάς.

Η διαχείριση των προβληματικών δανείων από την Τράπεζα μπορεί να γίνει σε επίπεδο ενδοτραπεζικό και σε επίπεδο συνδιαλλαγής με τον δανειολήπτη.

Η εσωτερική διαχείριση περιλαμβάνει ενδεικτικά τις ακόλουθες ενέργειες:

- Επίσκεψη στην έδρα της επιχείρησης προκειμένου να διαπιστωθεί η συνέχιση της λειτουργίας της.
- Αναστολή κάθε επιπλέον χορήγησης προς τον πιστούχο.
- Έλεγχος στο σύστημα της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.¹⁸ για την ύπαρξη δυσμενών στοιχείων.

---

¹⁸ Η Τειρεσίας ΑΕ είναι μια διατραπεζική εταιρία, η οποία εξειδικεύεται στη συγκέντρωση και διάθεση πληροφοριών που αναφέρονται, στην οικονομική συμπεριφορά επιχειρήσεων και ιδιωτών, σε

- Έλεγχος φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας.
- Έλεγχος των συμβατικών εγγράφων ως προς την ορθότητα και την πληρότητά τους και τακτοποίηση τυχόν εκκρεμοτήτων.
- Έρευνα ύπαρξης υπολοίπων σε καταθετικούς λογαριασμούς και εξέταση της δυνατότητας για συμψηφισμό οφειλών¹⁹.
- Έλεγχος των καλυμμάτων²⁰ ως προς τη νομική τους ισχύ, τη δυνατότητα ρευστοποίησής τους, την εκτίμηση της τρέχουσας αξίας τους, τυχόν βάρη που προηγούνται και τυχόν προνομιακών απαιτήσεων (ασφαλιστικοί οργανισμοί, Δ.Ο.Υ, εργαζόμενοι).
- Εξέταση της οικονομικής κατάστασης των μετόχων, εγγυητών της επιχείρησης.
- Διερεύνηση των δυνατοτήτων για λήψη νέων ή πρόσθετων εμπράγματων εξασφαλίσεων προκειμένου να εγγραφούν υποθήκες²¹ (έρευνες ακίνητης περιουσίας επ' ονόματι οφειλετών και εγγυητών).
- Ζήτηση πρόσφατων οικονομικών στοιχείων προκειμένου να διαπιστωθεί η εξέλιξη της πορείας της οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης.
- Παρακολούθηση και έλεγχος της δραστηριότητας της επιχείρησης και ιδιαίτερα των δυσμενών στοιχείων της (ακάλυπτες επιταγές, απλήρωτες συναλλαγματικές, διαταγές πληρωμής, προγράμματα πλειστηριασμών κλπ.).

Η εξωτερική διαχείριση περιλαμβάνει ενδεικτικά τις ακόλουθες ενέργειες:

ταυτότητες /διαβατήρια που έχουν κλαπεί ή απολεσθεί, καθώς και πληροφοριών σχετικά με δόλια χρήση πιστωτικών καρτών. Οι πληροφορίες αυτές συμβάλλουν στην προστασία του θεσμού της πίστης, στη μείωση των επισφαλειών και στην εξυγίανση των οικονομικών συναλλαγών, προς όφελος των συναλλασσομένων και του τραπεζικού συστήματος. <http://www.tiresias.gr>

¹⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 440 του Αστικού Κώδικα «Ο συμψηφισμός επιφέρει απόσβεση των μεταξύ δύο προσώπων αμοιβαίων απαιτήσεων, όσο καλύπτονται, αν είναι ομοειδείς κατά το αντικείμενο και ληξιπρόθεσμες. Σύμφωνα με το άρθρο 441 του Αστικού Κώδικα «Ο συμψηφισμός επέρχεται, όταν ο ένας τον επικαλεστεί με δήλωση προς των άλλων». Η δήλωση συμψηφισμού μπορεί να γίνει είτε ενώπιον του Δικαστηρίου, είτε εξώδικα, με προφορική δήλωση, η οποία όμως στη συνέχεια θα πρέπει να λάβει έγγραφη μορφή και να κοινοποιηθεί στον καθ' ου η πρόταση συμψηφισμού με δικαστικό επιμελητή.

²⁰ Κάλυμμα είναι η κάθε μορφής εξασφάλιση που λαμβάνεται κατά τη χορήγηση δανείων, με σκοπό τη μείωση του κινδύνου να υποστεί ζημιές η τράπεζα, λόγω της αδυναμίας του πιστούχου να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του προς αυτήν.

²¹ Η υποθήκη είναι εμπράγματο δικαίωμα σε ξένο (ως προς το δανειστή) ακίνητο για την εξασφάλιση της απαίτησης του δανειστή με την προνομιακή ικανοποίησή του από το πράγμα. Αγγελάκης Μ. (2005), σελ.215.

- Μελέτη των προβλημάτων σε συνεργασία με την επιχείρηση. Επίσκεψη στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης και συζήτηση με τον πελάτη για τα οικονομικά του μεγέθη (υποχρεώσεις, απαιτήσεις, business plan, επενδύσεις κλπ.).
- Εξέταση εναλλακτικών χρηματοδοτικών λύσεων σε συνεργασία με την επιχείρηση (κεφαλαιακή ενίσχυση από τους φορείς της, πιστώσεις και από άλλα πιστωτικά ιδρύματα μέσω κοινοπρακτικών σχημάτων, κρατικές επιχορηγήσεις κλπ.).
- Εξέταση της κατάστασης της επιχείρησης από κοινού με άλλες τράπεζες και άλλους πιστωτές της επιχείρησης.

5.2.3 Αναδιρθώσεις / Ρυθμίσεις δανείων

Για ορισμένα δάνεια, για τα οποία λόγω κάποιας δυσμενούς αλλαγής στην οικονομική κατάσταση του οφειλέτη (όπως αυτές που αναφέρθηκαν στις προηγούμενες υποενότητες), διαφαίνεται σημαντική πιθανότητα μη αποπληρωμής τους, σύμφωνα με τους αρχικούς όρους της σύμβασης, οι τράπεζες προβαίνουν σε τροποποίησή τους, μέσω του μέτρου της αναδιάρθρωσης / ρύθμισης, προσφέροντας στους οφειλέτες ευνοϊκότερους όρους. Το μέτρο αυτό πραγματοποιείται σε βιώσιμους πελάτες και επιχειρήσεις, οι οποίοι αντιμετωπίζουν προβλήματα, προκειμένου μέσα από εύστοχους χειρισμούς να καταστούν ενήμεροι και συνεπείς στις υποχρεώσεις τους, καθώς και να αποτραπεί η δημιουργία νέων επισφαλειών. Απαραίτητη προϋπόθεση για τα ανωτέρω, είναι η ύπαρξη διαπραγμάτευσης μεταξύ τράπεζας και οφειλέτη και προσεκτικός σχεδιασμός, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο εξόφλησης του δανείου που θα εξυπηρετεί και τα δύο μέρη.

Σε πολλές περιπτώσεις, η αναδιάρθρωση / ρύθμιση οφειλών συγκεκριμένων επιχειρήσεων και ιδιωτών από τα πιστωτικά ιδρύματα, προβλέπεται σε συγκεκριμένους νόμους, όπως για παράδειγμα, ο Νόμος 3816/2010 για τη ρύθμιση οφειλών επιχειρήσεων και επαγγελματιών και ο Νόμος 3869/2010 για τη ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων.

Η Τράπεζα της Ελλάδος με την Εγκύκλιο Διοίκησης Νο 13/30.07.2009 καθόρισε τα κριτήρια με τα οποία η τροποποίηση των όρων ενός δανείου θα θεωρείται αναδιάρθρωση ή ρύθμιση. Έτσι, **σε καθεστώς αναδιάρθρωσης** υπάγονται τα δάνεια με ενήμερες ή ληξιπρόθεσμες δόσεις μέχρι 90 ημέρες. Η τροποποίηση των όρων του δανείου στην περίπτωση αυτή περιλαμβάνει:

- Αναστολή καταβολής τοκοχρεολυτικών δόσεων – περίοδο χάριτος.
- Επιμήκυνση - παράταση της χρονικής διάρκειας του δανείου.

- Συνδυασμός των δύο παραπάνω μέτρων.
- Μείωση δόσης του υφιστάμενου δανείου για περιορισμένο χρονικό διάστημα.
- Αύξηση πιστωτικών ορίων για κάλυψη αυξημένων αναγκών χρηματοδότησης του πιστούχου.

Σε καθεστώς ρύθμισης υπάγονται τα δάνεια με καθυστέρηση μεγαλύτερη των 90 ημερών. Η τροποποίηση των όρων του δανείου στην περίπτωση αυτή περιλαμβάνει:

- Επέκταση της διάρκειας του δανείου προκειμένου να μειωθεί η δόση του δανείου.
- Διαγραφή μέρους των οφειλών.
- Παροχή περιόδου χάριτος για να διευκολυνθεί ο δανειολήπτης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.
- Μείωση επιτοκίου.
- Αναχρηματοδότηση²² παλαιών δανείων με όρους που δεν συμβαδίζουν με την πιστοδοτική πολιτική των τραπεζών για δάνεια αντίστοιχου κινδύνου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την ΠΔ/ΤΕ 2442/1999, οι ρυθμίσεις δανείων αυξάνουν τις ελάχιστες προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις, ενώ οι αναδιρθρώσεις δανείων περιλαμβάνονται στις ενήμερες οφειλές. Για το λόγο αυτό, η προσφυγή σε ρύθμιση γίνεται στις περιπτώσεις που έχουν εξαντληθεί όλες οι προσπάθειες ενημεροποίησης του πιστούχου μέσω του μέτρου της αναδιάρθρωσης. Σε κάθε περίπτωση πάντως, όταν εξετάζεται αίτημα για αναδιάρθρωση ή ρύθμιση, επιδιώκεται από τις τράπεζες η συναίνεση του οφειλέτη για βελτίωση των εξασφαλίσεων, με εγγραφή νέων υποθηκών ή λήψη νέων εγγυητών με περιουσιακά στοιχεία. Επίσης, σε καμία περίπτωση δεν πρέπει η προτεινόμενη αναδιάρθρωση ή ρύθμιση να επιδεινώνει τη θέση της τράπεζας και να αυξάνει τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο.

Οι ρυθμίσεις / αναδιρθρώσεις δανείων αποτελούν συνηθισμένη τραπεζική πρακτική, ιδιαίτερα σε περιόδους χρηματοπιστωτικής κρίσης, προκειμένου να διευκολυνθούν οι δανειολήπτες και να αντιμετωπίσουν τις νέες συνθήκες. Κατά τη διάρκεια της τρέχουσας δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας, υφίσταται ιδιαίτερη ανησυχία τόσο για το σημερινό μέγεθος των δανείων σε καθυστέρηση, όσο και για τη μελλοντική τους πορεία. Για το λόγο αυτό οι ελληνικές τράπεζες, προέβησαν, παρά τα προβλήματα ρευστότητας που υπάρχουν στο τραπεζικό σύστημα, σε εκτεταμένες ρυθμίσεις με δανειολήπτες που αντιμετώπιζαν δυσχέρειες

²² Αναχρηματοδότηση σημαίνει τη χορήγηση νέου δανείου με σκοπό την εξόφληση μέρους ή του συνόλου από ένα υφιστάμενο δάνειο.

στην εξυπηρέτηση των δανείων τους, με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους. Τα προγράμματα ρυθμίσεων των τραπεζών ξεκίνησαν το 2010 και συνεχίστηκαν καθ' όλη τη διάρκεια των ετών 2011 και 2012, προσφέροντας σε διάφορες κατηγορίες οφειλετών, επιμήκυνση της διάρκειας με μείωση των δόσεων των δανείων τους. Ειδικότερα, σύμφωνα με στοιχεία των τραπεζών - μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (Πίνακας 5.1), προκύπτει ότι οι ρυθμίσεις των στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων, συμπεριλαμβανομένων των πιστωτικών καρτών, παρουσίασαν, την 30^η Ιουνίου 2012, σε σχέση με την 31^η Δεκεμβρίου 2011, αύξηση του αριθμού κατά 16,4%²³.

Πίνακας 5.1: Ρυθμίσεις στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων

	Συνολικός αριθμός ρυθμισμένων δανείων	Συνολικό ποσό ρυθμισμένων δανείων	Μέσος όρος ποσού/ ρυθμιζόμενο δάνειο
Ρυθμίσεις στεγαστικών δανείων	31.12.2011: 179.094	31.12.2011: 11, 99 δισ. €	31.12.2011: 66.971 €
	30.6.2012: 222.384 (24%)	30.6.2012: 12, 38 δισ. € (3,3 %)	30.6.2012: 55.670 € (-16,9 %)
Ρυθμίσεις καταναλωτικών δανείων και πιστωτικών καρτών	31.12.2011: 390.712	31.12.2011: 5, 88 δισ. €	31.12.2011: 15.040 €
	30.6.2012: 441.038 (13%)	30.6.2012: 5, 88 δισ. € (0%)	30.6.2012: 13.338 € (-11,3 %)
ΣΥΝΟΛΟ	31.12.2011: 569.806	31.12.2011: 17, 87 δισ. €	31.12.2011: 31.362 €
	30.6.2012: 663.422 (16,4 %)	30.6.2012: 18, 26 (2,2 %)	30.6.2012: 27.528 € (-12,2 %)

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, (2013), Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και το 2012 (σελ. 26, Πίνακας 10)

Ωστόσο, δεν είναι πάντα βέβαιο ότι τα μέτρα αυτά αντιστρέφουν το κλίμα και βοηθηθούν τους δανειολήπτες, με αποτέλεσμα να μετατίθεται απλά το πρόβλημα για αργότερα. Αυτό συμβαίνει διότι οι τράπεζες δεν εφαρμόζουν συνήθως τα μέτρα αυτά με διαφανή τρόπο, ενώ παράλληλα δεν παρέχουν πάντα μια βιώσιμη λύση στα οικονομικά προβλήματα των δανειοληπτών και στην αποπληρωμή των δανείων τους. Πιο συγκεκριμένα, ο οίκος αξιολόγησης Moody's, το

²³ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2013), σελ.25,26

Σεπτέμβριο του 2012, επισήμανε ότι «*μια γενικευμένη αναδιάρθρωση δανείων από τις ελληνικές τράπεζες, θα είχε αρνητικές επιπτώσεις, καθώς θα προκαλούσε μιμητική συμπεριφορά και σε δανειολήπτες που έχουν την δυνατότητα πληρωμής των δόσεων τους, με αποτέλεσμα να αυξηθούν σημαντικά τα δάνεια σε καθυστέρηση και να επιδεινωθούν τα δανειακά χαρτοφυλάκια των τραπεζών*»²⁴.

5.3 Οριστικές καθυστερήσεις

Με τον όρο οριστικές καθυστερήσεις εννοούμε τα δάνεια η καθυστέρηση των οποίων λαμβάνει πλέον μόνιμο χαρακτήρα, ενώ δεν προκύπτει από την πορεία των εργασιών ή τις οικονομικές δυνατότητες του πιστούχου ότι τα δάνεια θα ρευστοποιηθούν ομαλά.

Εφόσον εξαντληθούν όλα τα προβλεπόμενα κατά περίπτωση μέτρα για την αντιμετώπιση των προβληματικών δανείων (που βρίσκονται σε προσωρινή καθυστέρηση) και καμία από τις ενέργειες επαναφοράς τους στο υγιές χαρτοφυλάκιο δεν ευδοκιμήσει τότε ακολουθεί η καταγγελία των συμβάσεων του πιστούχου καθώς και η μεταφορά των δανείων του σε οριστική καθυστέρηση με σκοπό την έναρξη των δικαστικών ενεργειών (έκδοση διαταγής πληρωμής²⁵, αναγκαστική κατάσχεση²⁶, πλειστηριασμός²⁷), με τις οποίες οι πιστούχοι αναγκάζονται να καταβάλλουν τις οφειλές τους. Με την καταγγελία της σύμβασης επέρχεται το οριστικό κλείσιμο του δανειακού λογαριασμού/-ών του πιστούχου δηλαδή καταργείται η έννομη σχέση μεταξύ τράπεζας και πιστούχου. Το αποτέλεσμα αυτό δεν μπορεί να ανατραπεί, ούτε να αναβιώσει ο λογαριασμός που κλείστηκε οριστικά. Μετά το κλείσιμο, το κατάλοιπο του λογαριασμού καθίσταται αυτόματα ληξιπρόθεσμο και απαιτητό. Η καταγγελία της σύμβασης δεν επιφέρει παύση του εκτοκισμού. Στα δάνεια σε καθυστέρηση εφαρμόζεται επιτόκιο υπερημερίας, το οποίο φτάνει μέχρι 2,5 εκατοστιαίες μονάδες και προσauξάνει το επιτόκιο που εφαρμόζεται στο ενήμερο τμήμα του δανείου.

---

²⁴ <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26519&subid=2&pubid=112920319>

²⁵ Η διαταγή πληρωμής είναι μία δικαστική επιταγή με την οποία ο δικαστής διατάσσει τον οφειλέτη να πληρώσει στον δανειστή το οφειλόμενο ποσό μαζί με τυχόν τόκους και δικαστικά έξοδα.

²⁶ Η αναγκαστική κατάσχεση διενεργείται όταν υπάρχει τίτλος εκτελεστός, για ρευστοποίηση των πραγμάτων που κατασχέθηκαν, Αγγελάκης Μ. (2005), σελ.286

²⁷ Πλειστηριασμός είναι ιδιόρρυθμη σύμβαση εξομοιούμενη με πώληση κινητού ή ακινήτου, όπου πωλητής λογίζεται ο επισπεύδων και αγοραστής ο υπερθεματιστής που προσφέρει το μεγαλύτερο τίμημα και η οποία τελειώνει με κατακύρωση. Αγγελάκης Μ. (2005), σελ. 299

5.3.1 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Μη εξυπηρετούμενα δάνεια (non-performing loans), όπως προαναφέραμε, χαρακτηρίζονται τα δάνεια που εμφανίζουν καθυστέρηση στην εξυπηρέτηση του κεφαλαίου ή και των τόκων τους μεγαλύτερη από 90 ημέρες και τα οποία υπόκειται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους (impairment test).

Ο όρος μη εξυπηρετούμενα δάνεια δεν έχει καθορισμένο περιεχόμενο σε όλο τον κόσμο με αποτέλεσμα, να παρατηρούνται διαφορές από χώρα σε χώρα αλλά και από τράπεζα σε τράπεζα κάνοντας δυσχερή την σύγκριση της ποιότητας των δανειακών τους χαρτοφυλακίων. Σε κάποιες χώρες, διαφέρει το χρονικό σημείο μετά από το οποίο χαρακτηρίζεται ένα δάνειο σε καθυστέρηση και μπορεί να συνδυάζεται με την ύπαρξη ή μη εξασφαλίσεων. Στην Ελλάδα για παράδειγμα, για να χαρακτηριστεί ένα δάνειο σε καθυστέρηση ή ως μη εξυπηρετούμενο απαιτείται η καθυστέρηση στην εξυπηρέτηση του κεφαλαίου ή και των τόκων να υπερβαίνει της 90 ημέρες και να έχει γίνει καταγγελία της δανειακής σύμβασης²⁸.

Σύμφωνα με το ρυθμιστικό πλαίσιο για την κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων (Βασιλεία II), όταν ο πιστούχος έχει εμφανίσει καθυστέρηση άνω των 90 ημερών, στην αποπληρωμή οποιασδήποτε από τις υποχρεώσεις του, σημειώνεται αθέτηση υποχρέωσης (default). Στις περιπτώσεις αυτές, επειδή ο υπολογισμός των κεφαλαιακών απαιτήσεων γίνεται με τους ανώτερους συντελεστές στάθμισης, οι τράπεζες καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για τη μη υπέρβαση του ορίου των 90 ημερών καθυστέρησης και τη διατήρηση του δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων ως προς το σύνολο του δανειακού τους χαρτοφυλακίου (δείκτης NPL) σε χαμηλά επίπεδα.

5.4 Επισφαλείς απαιτήσεις – Απόσβεση επισφαλών απαιτήσεων

Τα δάνεια που βρίσκονται σε καθυστέρηση δύναται να χαρακτηρισθούν περαιτέρω από την τράπεζα ως επισφαλή όταν είναι αβέβαιης ρευστοποίησης, δηλαδή δεν γνωρίζουμε αν, πότε και τι ποσό θα εισπράξουμε από αυτά. Για τις επισφαλείς απαιτήσεις δεν λογίζονται τόκοι και παρουσιάζονται στον ισολογισμό με το ποσό που υπάρχει πιθανότητα να εισπραχθεί. Η εκτίμηση του ποσού της επισφάλειας γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τη φερεγγυότητα του οφειλέτη και τη δυνατότητα ρευστοποίησης (εξασφαλίσεις, πετυχημένη έκβαση δικαστικών

---

²⁸ Κόντος Γ., (2008), σελ.223

και εξωδίκων ενεργειών κλπ.) τη στιγμή που συντάσσεται ο ισολογισμός.²⁹ Σε περίπτωση που υπάρχει πιθανότητα να μην εισπραχθεί ολόκληρη ή μέρος της επισφαλούς απαίτησης επιβάλλεται ο σχηματισμός πρόβλεψης. Εάν δε οι επισφαλείς απαιτήσεις κριθούν ως ανεπίδεκτες είσπραξης³⁰ πρέπει να αποσβεστούν στο σύνολό τους και η απόσβεση να διενεργείται σε βάρος των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις που έχουν σχηματιστεί ή σε βάρος των αποτελεσμάτων, εάν τα ποσά των προβλέψεων είναι ανεπαρκή.

5.5 Προβλέψεις

Πρόβλεψη είναι η κράτηση ορισμένου ποσού σε βάρος των αποτελεσμάτων χρήσεως, η οποία αποβλέπει στην κάλυψη ζημιάς ή εξόδων ή ενδεχόμενης υποτίμησης στοιχείων του ενεργητικού, όταν κατά την ημερομηνία που συντάσσεται ο ισολογισμός, είναι πιθανή η πραγματοποίησή της, αλλά δεν είναι γνωστό το ακριβές μέγεθός της ή ο χρόνος στον οποίο θα προκύψει.³¹ Η πρόβλεψη γίνεται σε περίπτωση υποτίμησης της αξίας του δανειακού χαρτοφυλακίου ή για την αντιμετώπιση διαγραφών από επισφαλείς απαιτήσεις.

Οι τράπεζες με σκοπό τη θωράκισή τους από πιθανές μελλοντικές ζημιές και τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς τους προβαίνουν στο σχηματισμό προβλέψεων. Έτσι, κάθε φορά που συντάσσουν οικονομικές καταστάσεις, εξετάζουν προσεκτικά το σύνολο του δανειακού τους χαρτοφυλακίου, διενεργώντας έλεγχο απομείωσης της αξίας των δανείων και γενικότερα των απαιτήσεων και σχηματίζουν προβλέψεις στις περιπτώσεις που υπάρχουν αντικειμενικές ενδείξεις ότι δεν θα εισπράξουν το σύνολο της απαίτησής τους. Ο έλεγχος απομείωσης μπορεί να γίνει για κάθε δάνειο ξεχωριστά ή για το σύνολο μιας συγκεκριμένης κατηγορίας δανείων, που εμφανίζει κοινά χαρακτηριστικά και μπορούν να αξιολογηθούν ενιαία (π.χ. καταναλωτικά δάνεια, πιστωτικές κάρτες κλπ.). Τα δάνεια που η αξία τους απομειώνεται (συνολικά ή μερικά), ονομάζονται ειδικότερα απομειωμένα δάνεια (impaired loans).

Κατά την εξέταση του δανειακού χαρτοφυλακίου, για έλεγχο απομείωσης της αξίας του και προκειμένου να υπολογιστεί το ύψος της πρόβλεψης, οι τράπεζες λαμβάνουν υπόψη τους

---

²⁹ Αγγελάκης Μ., (2005), σελ. 587

³⁰ Ανεπίδεκτες είσπραξης απαιτήσεις έχουμε στις περιπτώσεις α) πτώχευσης του οφειλέτη χωρίς ή με ασήμαντο ενεργητικό στην πτωχευτική περιουσία, β) ασκήσεως εναντίον του οφειλέτη όλων των ένδικων μέσων χωρίς όμως αποτέλεσμα και γ) εξαφάνισης ή θανάτου του οφειλέτη χωρίς να υπάρχει περιουσία ή χωρίς να υπάρχουν κληρονόμοι που να αποδέχονται την κληρονομιά.

³¹ Αγγελάκης Μ. (2005), σελ. 594

διάφορους παράγοντες και ενδείξεις, για ενδεχόμενη επιδείνωση της ποιότητας του δανειακού τους χαρτοφυλακίου, όπως³²:

- Σημαντική επιδείνωση της χρηματοοικονομικής θέσης του οφειλέτη (πτώση πωλήσεων, μείωση κερδών, αρνητική καθαρή θέση, συρρίκνωση του περιθωρίου μικτού κέρδους κ.α.).
- Καθυστέρηση πληρωμής από τον οφειλέτη του κεφαλαίου ή των τόκων του δανείου.
- Ρύθμιση του δανείου από την τράπεζα, συνέπεια των δυσκολιών που αντιμετωπίζει ο οφειλέτης.
- Γεγονότα που καθιστούν πιθανό το ενδεχόμενο, ο οφειλέτης να οδηγηθεί σε πτώχευση³³ ή αναδιοργάνωση.
- Δεδομένα που φανερώνουν ότι υπάρχει μείωση των χρηματοροών από μία ομάδα δανείων, χωρίς αυτή η μείωση να μπορεί να αποδοθεί σε κάποια από τα δάνεια αυτής της κατηγορίας. Πιο συγκεκριμένα, τέτοια δεδομένα αφορούν:
  - αυξημένες δυσκολίες από τους οφειλέτες της συγκεκριμένης ομάδας στην εξυπηρέτηση των δανείων τους (π.χ. αύξηση καθυστερήσεων, αύξηση του αριθμού των κατόχων πιστωτικών καρτών που έχουν εξαντλήσει το πιστωτικό τους όριο και πληρώνουν το ελάχιστο ποσό για μηνιαία δόση) ή
  - τις εθνικές ή τοπικές οικονομικές συνθήκες που σχετίζονται με την επιδείνωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου της συγκεκριμένης ομάδας δανείων (π.χ. αύξηση ανεργίας, δυσμενείς εξελίξεις σε ένα κλάδο που επηρεάζουν τους οφειλέτες της συγκεκριμένης ομάδας).
- Τα ιστορικά στοιχεία καθώς και οι ιδιαιτερότητες που έχει η κάθε τράπεζα.

Κατά συνέπεια, ο σχηματισμός προβλέψεων είναι ένα μέτρο που χρησιμοποιούν ιδιαίτερα οι τράπεζες για να αντιμετωπίσουν τις αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα του δανειακού τους χαρτοφυλακίου (κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου) και για το λόγο αυτό οι διάφοροι αναλυτές και επενδυτές δίνουν μεγάλη σημασία στο ποσό των σχηματισμένων προβλέψεων και στο ποσοστό που αντιπροσωπεύουν οι προβλέψεις αυτές στο σύνολο των δανείων.

---

³² Κόντος Γ. (2008), σελ. 226

³³ Πτώχευση είναι η νομική κατάσταση που επέρχεται ο έμπορος όταν παύσει τις πληρωμές του.

Κεφάλαιο 6: Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση 2007-2009 και η κρίση δημόσιου χρέους που έπληξε την ελληνική οικονομία από τα τέλη του 2009 και μετά, είχαν καταλυτικές συνέπειες για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, υπονομεύοντας την οικονομική σταθερότητα των προηγούμενων χρόνων. Στην ενότητα αυτή κρίνεται σκόπιμη μια σύντομη παρουσίαση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, δεδομένα του οποίου θα χρησιμοποιηθούν στο εμπειρικό μέρος της διατριβής που ακολουθεί.

Προτού προχωρήσουμε στις τελευταίες εξελίξεις που σημειώθηκαν στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, είναι απαραίτητο να αναφέρουμε κάποια στατικά στοιχεία που αφορούν τον αριθμό και την αξία του ενεργητικού των πιστωτικών ιδρυμάτων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος³⁴, τον Νοέμβριο του 2012, στην Ελλάδα, ήταν εγκατεστημένα και λειτουργούσαν 52 πιστωτικά ιδρύματα (έναντι 62 το 2011 και 65 το 2010) εκ των οποίων: 29 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα στην Ελλάδα (16 εμπορικές και 13 συνεταιριστικές τράπεζες), 18 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 4 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε χώρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και 1 πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του Ν.3601/2007 δηλαδή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Η μείωση του αριθμού των πιστωτικών ιδρυμάτων αναμένεται να συνεχιστεί και το 2013, κυρίως ως αποτέλεσμα της διαδικασίας συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος μετά την επικείμενη ολοκλήρωση μιας σειράς συγχωνεύσεων και εξαγορών μέχρι το τέλος του 2013.

Όσον αφορά το βαθμό συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, παρουσιάζει ελαφρά αύξηση (σε σχέση με το 2010), βάσει του μεριδίου αγοράς των πέντε (5) μεγαλύτερων τραπεζών σε όρους ενεργητικού. Στην Ελλάδα, το μερίδιο αγοράς των πέντε (5) μεγαλύτερων τραπεζών σε όρους ενεργητικού διαμορφώθηκε στα τέλη του 2011 σε 72% (2010: 70,6%), εμφανίζοντας μεταξύ 2006 και 2011, αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης (2006: 66,3%)³⁵.

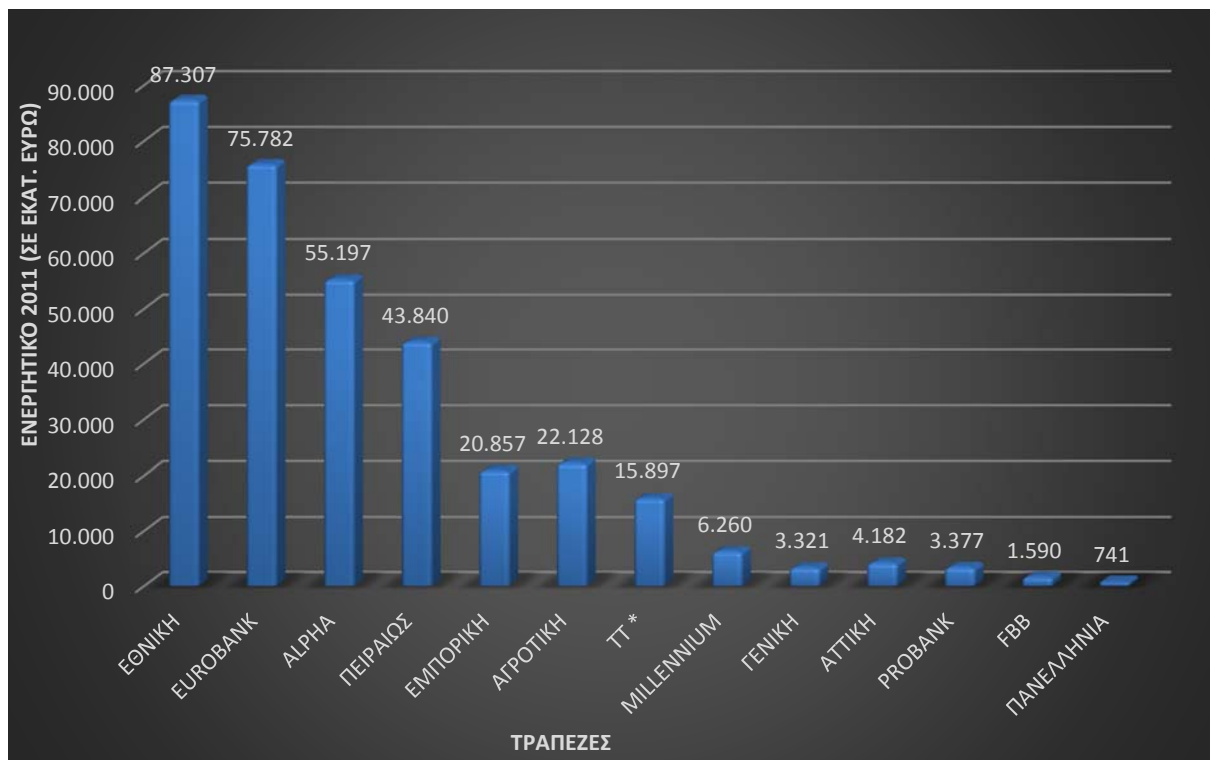
Στο επόμενο γράφημα 5.1 παρουσιάζεται η κατάταξη των Ελληνικών Τραπεζών για το έτος 2011 ανάλογα με το μέγεθος του ενεργητικού τους.

---

³⁴ <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/SupervisedInstitutions/default.aspx>

³⁵ <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/monetary/nxi.aspx>

Γράφημα 6.1: Κατάταξη Ελληνικών Τραπεζών με βάση το σύνολο του ενεργητικού

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Οικονομικά στοιχεία ελληνικού τραπεζικού συστήματος, διαμόρφωση του συγγραφέα

*Οικονομικά στοιχεία 9μήνου/2011

Αναφορικά με τις πρόσφατες εξελίξεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, εξακολουθεί να αντιμετωπίζει πρωτοφανείς προκλήσεις στη ρευστότητα και την κεφαλαιακή του επάρκεια, λόγω της κρίσης χρέους που πλήττει τη χώρα από το 2009. Οι ελληνικές τράπεζες είναι εδώ και καιρό αποκομμένες από τις διεθνείς αγορές, αντιμετώπισαν μεγάλη εκροή καταθέσεων και σημαντικές απώλειες από την συμμετοχή τους στην περικοπή του δημόσιου χρέους (PSI). Κάτω από αυτές τις συνθήκες και προκειμένου να προστατευθεί η σταθερότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, η Τράπεζα της Ελλάδος και η πολιτεία προέβησαν σε σειρά ενεργειών³⁶:

- Κάλυψη των βραχυχρόνιων αναγκών των τραπεζών για ρευστότητα, με την παροχή δυνατότητας προσφυγής στο μηχανισμό έκτακτης χρηματοδότησης.
- Διαμόρφωση θεσμικού πλαισίου εξυγίανσης πιστωτικών ιδρυμάτων.

³⁶ Τράπεζα της Ελλάδος, (2012), Ενδιάμεση έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική

- Διασφάλιση μέσω του Προγράμματος Στήριξης των απαιτούμενων πόρων για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, η οποία θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα και τη ρευστότητα της αγοράς. Μέρος των κονδυλίων θα καλύψουν το κόστος αναδιάρθρωσης -εξυγίανσης του πιστωτικού συστήματος.
- Αξιολόγηση της αυτόνομης βιωσιμότητας των τραπεζών από όπου προέκυψαν τέσσερις «συστημικές τράπεζες» – η Εθνική Τράπεζα, η Eurobank, η Alpha Bank και η Τράπεζα Πειραιώς και προσδιορισμός των κεφαλαιακών αναγκών των ελληνικών εμπορικών τραπεζών για την περίοδο 2012-2014.

Από το 2012 ξεκίνησαν οι διαδικασίες συνολικής ανασύνταξης και συγκέντρωσης του τραπεζικού συστήματος μέσω της συνένωσης δυνάμεων, όπως: α) η εφαρμογή μέτρων εξυγίανσης στην Αγροτική Τράπεζα, η οποία στις 27/7/2012 τέθηκε σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης και η μεταβίβαση περιουσιακών της στοιχείων στην Τράπεζα Πειραιώς, β) οι συμφωνίες εξαγοράς της Γενικής Τράπεζας από την Τράπεζα Πειραιώς και της Εμπορικής Τράπεζας από την Alpha Bank, καθώς και γ) η πρόταση εξαγοράς της Eurobank από την Εθνική Τράπεζα, η οποία τελικά ακυρώθηκε τον Απρίλιο του 2013. Τέλος, στις 26 Μαρτίου 2013 η Τράπεζα Πειραιώς απέκτησε τις τραπεζικές δραστηριότητες στην Ελλάδα της Τράπεζας Κύπρου, της Cyprus Popular Bank και της Ελληνικής Τράπεζας, σε συνέχεια της αναταραχής στην Κύπρο. Η ισχυροποίηση των τραπεζών θα διευκολύνει την πρόσβασή τους στις αγορές του εξωτερικού και θα δώσει κίνητρα στους ιδιώτες επενδυτές να συμμετάσχουν στις επερχόμενες αυξήσεις του μετοχικού κεφαλαίου των τραπεζών. Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία αυτή, εκτιμάται ότι θα παραμείνουν τρεις μεγάλες και ισχυρές τράπεζες μαζί με μερικές μικρότερες. Τα μερίδια αγοράς αυτών των τραπεζών, σε συνδυασμό με τις ξένες τράπεζες, διασφαλίζουν τον ανταγωνισμό, ενώ γενικότερα το τραπεζικό σύστημα θα επωφεληθεί από τις οικονομίες κλίμακας και τις συνέργειες που θα προκύψουν.

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 7: Η πορεία των δανείων σε καθυστέρηση (NPLs) στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα την περίοδο 2006 – 2012.

7.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Τα δάνεια σε καθυστέρηση έχουν γίνει βασικό αντικείμενο μελέτης τα τελευταία χρόνια, καθώς έχουν συνδεθεί με χρεοκοπίες τραπεζών και χρηματοοικονομικές κρίσεις. Πολλές από τις μελέτες αυτές, διερευνούν τους παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου και την πορεία του μεγέθους των δανείων σε καθυστέρηση (δείκτης NPL), σε διάφορα τραπεζικά συστήματα. Μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση αποδεικνύει ότι το μακροοικονομικό περιβάλλον (ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ, ποσοστό ανεργίας, επιτόκια δανεισμού) ή τραπεζικοί παράγοντες (μέγεθος τράπεζας, δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας, δείκτες αποδοτικότητας) επηρεάζουν το μέγεθος των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Παρακάτω παρουσιάζονται τα συμπεράσματα μερικών μελετών.

Οι Keeton and Morris (1987), διερεύνησαν τις αιτίες των διακυμάνσεων που παρουσιάζουν οι ζημιές από δάνεια (loan losses) μεταξύ των τραπεζών, χρησιμοποιώντας δείγμα από 2.500 περίπου τράπεζες στις Η. Π.Α., για την περίοδο 1973 – 1985. Από την έρευνά τους διαπίστωσαν ότι ένα σημαντικό μέρος των αποκλίσεων στις απώλειες των δανείων που εμφάνιζαν οι τράπεζες του δείγματος οφείλονταν στις τοπικές οικονομικές συνθήκες, στη χαμηλή αποδοτικότητα συγκεκριμένων τομέων της οικονομίας (γεωργίας και ενέργειας) και στην ανάληψη υψηλότερου κινδύνου από ορισμένες τράπεζες.

Οι Salas and Saugina (2002), χρησιμοποιώντας ένα πάνελ δεδομένων των ισπανικών εμπορικών τραπεζών και ταμειωτηρίων, που κάλυπταν την περίοδο 1985-1997, ερεύνησαν τους παράγοντες των προβληματικών δανείων (problem loans) λαμβάνοντας υπόψη μακροοικονομικές και τραπεζικές μεταβλητές. Από τη μελέτη τους προέκυψε ότι ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, η ταχεία πιστωτική επέκταση, το χρέος των νοικοκυριών και επιχειρήσεων, η αναποτελεσματικότητα, η σύνθεση του χαρτοφυλακίου, το μέγεθος της τράπεζας και ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας είναι μεταβλητές που εξηγούν τις διακυμάνσεις που παρουσιάζουν τα προβληματικά δάνεια.

Στη μελέτη του ο Ahmed (2006), προσδιόρισε τους παράγοντες που επηρεάζουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (NPLs) στο Μπαγκλαντές, εξετάζοντας δείγμα από 16 ιδιωτικές εμπορικές τράπεζες, για μια δεκαετία. Το μοντέλο που χρησιμοποίησε περιελάμβανε μακροοικονομικούς παράγοντες (ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ), τραπεζικούς παράγοντες (μέγεθος τράπεζας, δείκτης δανείου / καταθέσεις, δάνεια ανά κλάδο) και παράγοντες που σχετίζονται με πιστωτικούς όρους (επιτόκιο, ορίζοντας αποπληρωμής δανείου, αξία εξασφαλίσεων). Τα ευρήματα της μελέτης του έδειξαν ότι το μέγεθος της τράπεζας και ο ορίζοντας αποπληρωμής του δανείου, επηρεάζουν αρνητικά τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

Η μελέτη των Boudriga, Taktak and Jellouli (2009), χρησιμοποιώντας συγκεντρωτικά δεδομένα τραπεζικής, χρηματοπιστωτικής, οικονομικής και νομικής φύσεως, από 59 χώρες (αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες), για την περίοδο 2002-2006, εξήγησε τις διαφορές στο επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων μεταξύ των χωρών. Ανέπτυξαν ένα οικονομετρικό μοντέλο που περιλάμβανε τραπεζικές μεταβλητές και μεταβλητές που αφορούν την εποπτεία των τραπεζών. Τα εμπειρικά αποτελέσματα έδειξαν ότι ο υψηλότερος δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας και μια συνετή πολιτική προβλέσεων φαίνεται να μειώνει το επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επίσης, το ιδιοκτησιακό καθεστώς των τραπεζών έχει επίπτωση στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Πιο αναλυτικά, στις ανεπτυγμένες χώρες η είσοδος ξένων τραπεζών και επενδυτών, επιδεινώνει την πιστωτική επέκταση διότι αναλαμβάνουν υπερβολικούς κινδύνους και οδηγεί σε περισσότερα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ενώ αντίθετα, στις λιγότερο αναπτυσσόμενες οικονομίες η συμμετοχή ξένων μειώνει τον πιστωτικό κίνδυνο των τραπεζικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, τα ευρήματα της μελέτης δεν υποστηρίζουν την άποψη ότι η πειθαρχία της αγοράς οδηγεί σε καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα και σε μείωση του επιπέδου των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επιπλέον, οι κανονιστικές διατάξεις δεν μειώνουν σημαντικά τα προβληματικά δάνεια για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Τέλος, η μελέτη κατέληξε ότι ο αποτελεσματικότερος τρόπος για τη μείωση των επισφαλειών είναι μέσω της ενίσχυσης του νομικού συστήματος και της διαφάνειας.

Τα εμπειρικά ευρήματα που αφορούν τους παράγοντες που επηρεάζουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των ελληνικών τραπεζών περιορίζονται στη μελέτη των Louzis, Vouldis and Metaxas (2010). Συγκεκριμένα οι Louzis et. al., εξέτασαν τους καθοριστικούς παράγοντες των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs) στο ελληνικό τραπεζικό τομέα, ξεχωριστά για κάθε τύπο δανείου (καταναλωτικά, επιχειρηματικά και στεγαστικά δάνεια), χρησιμοποιώντας δυναμικά δεδομένα από τις 9 μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες, για την περίοδο 2003Q1 – 2009Q3. Η μελέτη τους βασίστηκε στην υπόθεση ότι μακροοικονομικές και τραπεζικές μεταβλητές έχουν

επίδραση στην ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το μέγεθος των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα μπορεί να εξηγηθεί κυρίως από μακροοικονομικούς παράγοντες (ρυθμός αύξησης ΑΕΠ, ποσοστό ανεργίας, επιτόκια) και από τους δείκτες αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των τραπεζών. Τα αποτελέσματα όμως ποικίλλουν μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών δανείων. Πιο αναλυτικά, διαπιστώθηκε ότι ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ έχει ισχυρή αρνητική επίδραση και η ανεργία έχει ισχυρή θετική επίδραση στα μη εξυπηρετούμενα επιχειρηματικά δάνεια και μικρότερη επίδραση στα καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια. Επίσης, οι δείκτες αποδοτικότητας έχουν σημαντική αρνητική συσχέτιση με τα μη εξυπηρετούμενα στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια, ενώ δεν είναι σημαντική για τα δάνεια των επιχειρήσεων.

Η μελέτη των Greenidge and Grosvenor (2010), χρησιμοποιώντας πολυπαραγοντικό μοντέλο και τριμηνιαία στοιχεία από 6 εμπορικές τράπεζες, για την περίοδο 1996 – 2008, επιχείρησε να προβλέψει το μέγεθος των μη εξυπηρετούμενων δανείων συνολικά για τον τραπεζικό τομέα των Μπαρμπάντος αλλά και για κάθε τράπεζα ξεχωριστά. Διαπιστώθηκε ωστόσο, ότι για τις μεμονωμένες τράπεζες οι προβλέψεις είναι πιο ακριβείς όταν εξετάζονται μεγαλύτερες χρονικές περιόδους. Τα εμπειρικά αποτελέσματα έδειξαν και εδώ ότι, οι μακροοικονομικοί παράγοντες, όπως η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ έχει σημαντική αρνητική συσχέτιση ενώ, ο πληθωρισμός και το μέσο σταθμικό επιτόκιο του δανείου έχουν σημαντική θετική συσχέτιση, με το επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων και οι τραπεζικοί παράγοντες, όπως το μέγεθος της τράπεζας έχει θετική συσχέτιση ενώ η αύξηση στο σύνολο των δανείων έχει σημαντική αρνητική συσχέτιση, με το επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επίσης, η μελέτη υποστήριξε ότι οι εμπορικές τράπεζες θα πρέπει να δίνουν προσοχή στις επιδόσεις της πραγματικής οικονομίας κατά την παροχή δανείων, έτσι ώστε να μειώνεται το μέγεθος των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Πιο αναλυτικά, σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης θα πρέπει οι τράπεζες να διατηρούν επαρκείς προβλέψεις και να ακολουθούν συντηρητική πολιτική πιστώσεων, προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις από την αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε περιόδους ύφεσης.

Τέλος, στη μελέτη τους οι Makri, Tsaganos and Bellas, (2011) εφαρμόζοντας ένα οικονομετρικό μοντέλο και συγκεντρωτικά δεδομένα (aggregate data) από 13 χώρες της Ευρωζώνης για την περίοδο 2000 – 2008, προσδιόρισαν τους παράγοντες που επηρεάζουν τον δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων – NPL στην Ευρωζώνη. Τα ευρήματα έδειξαν ότι, από πλευράς τραπεζικών μεταβλητών ισχυρή θετική επίδραση στο δείκτη NPL εμφανίζει ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (κεφάλαιο και αποθεματικά προς σύνολο ενεργητικού), ο δείκτης

δάνεια προς καταθέσεις και ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων της προηγούμενης χρονιάς και από μακροοικονομικής πλευράς το δημόσιο χρέος και η ανεργία σχετίζονται θετικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

7.2 Δείγμα - Δεδομένα

Σκοπός της εμπειρικής έρευνας είναι, όπως προαναφέραμε, η εξέταση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών, διερευνώντας παράλληλα και τους παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση ως προς το σύνολο των δανείων (δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων - NPL) στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα, την περίοδο 2006 έως 2012. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από τις ετήσιες δημοσιευμένες οικονομικές εκθέσεις (λαμβάνοντας υπόψη τα αναπροσαρμοσμένα στοιχεία κάθε χρήσης) των επτά (7) μεγαλύτερων τραπεζικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα από πλευράς ενεργητικού, που για το έτος 2011 αντιπροσωπεύουν περίπου το 90% του συνόλου του ενεργητικού του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Το υπό εξέταση δείγμα περιλαμβάνει, σύμφωνα με το γράφημα 6.1, τις εξής τράπεζες:

- Εθνική Τράπεζα
- Eurobank
- Alpha Bank
- Τράπεζα Πειραιώς
- Εμπορική Τράπεζα
- ΑΤΕbank και
- Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο.

Επιπρόσθετα, χρησιμοποιήθηκαν και ορισμένα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, τα οποία αντλήθηκαν από τον επίσημο ιστότοπο της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας - ΕΛΣΤΑΤ, ώστε να εξεταστεί και η πιθανή επίδραση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος στην πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Το χρονικό διάστημα 2006 έως 2012 που επιλέχθηκε για την εξέταση του δείγματος, περιλαμβάνει το τέλος της περιόδου άνθησης και ένα μεγάλο μέρος από την τρέχουσα οικονομική κρίση, καλύπτοντας έτσι διαφορετικές φάσεις του οικονομικού κύκλου. Επίσης, με την παρούσα έρευνα, μας δίνεται η δυνατότητα να εξετάσουμε αν και σε ποιο βαθμό τα αποτελέσματα των προηγούμενων ερευνών, για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και για τα τραπεζικά συστήματα άλλων χωρών,

αναφορικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τα NPLs, επιβεβαιώνονται ή όχι, λαμβάνοντας υπόψη την περίοδο της παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης.

Για τις ανάγκες, ωστόσο, της παρούσας έρευνας έπρεπε να επιλυθούν ορισμένα προβλήματα σχετικά με τη διαθεσιμότητα των απαιτούμενων δεδομένων και τις πολύ ακραίες τιμές (outliers) που εμφάνισαν κάποιες μεταβλητές. Το βασικότερο πρόβλημα που παρουσιάστηκε ήταν η μη διαθεσιμότητα όλων των απαιτούμενων στοιχείων για τον υπολογισμό του δείκτη NPL από ορισμένες τράπεζες του δείγματος. Ο δείκτης αυτός προκύπτει από το λόγο των δανείων σε καθυστέρηση > 90 ημέρες (απομειωμένα και μη απομειωμένα δάνεια) προς το σύνολο των δανείων προ προβλέψεων. Πιο συγκεκριμένα, οι τράπεζες Εθνική και Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, στις ετήσιες δημοσιευμένες οικονομικές εκθέσεις τους, δεν αναλύουν τα απομειωμένα δάνεια ανάλογα με το χρονικό διάστημα που βρίσκονται σε καθυστέρηση. Το ίδιο πρόβλημα παρουσιάστηκε στην Εμπορική Τράπεζα για το έτος 2006, στην ATEbank για τα έτη 2006, 2011 και 2012 και στην Τράπεζα Πειραιώς για τα έτη 2011 και 2012. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος, υπήρξε τηλεφωνική επικοινωνία και γραπτή - μέσω email - αίτηση στη Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών των τραπεζών Εθνική και ATEbank, για την παροχή των προαναφερθέντων στοιχείων (απομειωμένα δάνεια σε καθυστέρηση > 90 ημέρες). Η απάντηση που δόθηκε από τις τράπεζες ήταν ότι δεν απαιτείται από το Διεθνές Πρότυπο Χρηματοοικονομικής Αναφοράς – IFRS 7 η γνωστοποίηση στο κοινό της πληροφορίας αυτής. Στα πλαίσια αυτά και για λόγους ομοιομορφίας και συγκρισιμότητας των λογιστικών μεγεθών, στον υπολογισμό του δείκτη NPL, για όλες τις τράπεζες του δείγματος, χρησιμοποιήθηκε το σύνολο των απομειωμένων δανείων.

Επιπρόσθετα και όσον αφορά την διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τον δείκτη NPL, εξετάστηκε η περίοδος 2007 – 2012, καθώς δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία σε καμία τράπεζα για τον υπολογισμό του εν λόγω δείκτη το έτος 2005 (δηλαδή για τη χρονική υστέρηση του NPL το έτος 2006 – NPL_{t-1}), ενώ λόγω των ανακατατάξεων στο τραπεζικό σύστημα, δεν συμπεριλήφθηκε το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο για τα έτη 2011 και 2012 (δεν έχει δημοσιεύσει οικονομικά αποτελέσματα) και η ATEbank για το 2012 (τέθηκε σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης 27/7/2012). Τέλος, στις ακραίες τιμές (outliers) που εμφάνισε η μεταβλητή ROE, σε όλες τις τράπεζες του δείγματος, τα έτη 2011 και 2012, λόγω αρνητικών ιδίων κεφαλαίων, χρησιμοποιήθηκε η τιμή -100%.

7.3 Μεθοδολογία

Στην παρούσα έρευνα, η μεθοδολογία που ακολουθείται περιλαμβάνει δύο στάδια:

1^ο Στάδιο: εξετάζεται η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των επιλεγμένων ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων, την περίοδο 2006 - 2012, με τη χρήση αριθμοδεικτών³⁷ ποιότητας χαρτοφυλακίου. Με τους αριθμοδείκτες αυτούς αξιολογείται η ποιότητα των απαιτήσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων (κυρίως των χορηγούμενων δανείων), καθώς και η αποτελεσματικότητα του τρόπου διαχείρισης των περιουσιακών στοιχείων για τη δημιουργία εσόδων. Πιο συγκεκριμένα, θα χρησιμοποιηθούν οι παρακάτω αριθμοδείκτες:

- Δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων (Nonperforming Loans to Gross Loans Ratio).

$$\text{Δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων} = \frac{\text{Μη εξυπηρετούμενα δάνεια}}{\text{Σύνολο δανείων}}$$

Ο δείκτης αυτός προκύπτει από τη διαίρεση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (δάνεια σε καθυστέρηση > 90 ημερών μη απομειωμένα και σύνολο απομειωμένων δανείων) προς το σύνολο των δανείων προ προβλέψεων και δείχνει το ποσοστό των δανείων, που δεν αποπληρώνεται έγκαιρα από τους δανειολήπτες. Υψηλές τιμές του δείκτη αυτού αποτελούν κακή ένδειξη για την ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών.

- Δείκτης κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL Coverage Ratio).

$$\text{Δείκτης κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων} = \frac{\text{Προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις}}{\text{Μη εξυπηρετούμενα δάνεια}}$$

³⁷ Αριθμοδείκτης είναι η απλή σχέση ενός στοιχείου των λογιστικών καταστάσεων ως προς ένα άλλο, που εκφράζεται με απλή μαθηματική μορφή. Η χρήση των αριθμοδεικτών αποτελεί μία από τις πιο διαδεδομένες και δυναμικές μεθόδους χρηματοοικονομικής ανάλυσεως διότι βοηθούν στην ερμηνεία των οικονομικών στοιχείων των οικονομικών μονάδων που εξετάζονται. Τα κυριότερα πλεονεκτήματα της αξιολόγησης με τη χρήση αριθμοδεικτών είναι ότι είναι απλοί και εύκολοι στην εφαρμογή, καθώς και ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για συγκρίσεις, με άλλους αριθμοδείκτες της ίδιας οικονομικής μονάδας διαχρονικά και με αριθμοδείκτες άλλων οικονομικών μονάδων του ίδιου κλάδου. Το κυριότερο μειονέκτημα είναι η δυσκολία στην επιλογή των κατάλληλων αριθμοδεικτών, λόγω του μεγάλου αριθμού τους.

Ο δείκτης αυτός προκύπτει από την διαίρεση των συσσωρευμένων προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις προς τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και δείχνει το βαθμό που οι συσσωρευμένες προβλέψεις για επισφαλή δάνεια καλύπτουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

- Δείκτης Προβλέψεων για κάλυψη πιστωτικού κινδύνου προς Σύνολο Δανείων

$$\text{Δείκτης Προβλέψεων προς Σύνολο Δανείων} = \frac{\text{Προβλέψεις για κάλυψη πιστωτικού κινδύνου}}{\text{Σύνολο δανείων}}$$

Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιείται όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες για τα δάνεια σε καθυστέρηση (NPL), οπότε μπορούμε να βγάλουμε κάποια ενδεικτικά συμπεράσματα από τις προβλέψεις και μόνο. Μας δείχνει τις πρόσθετες προβλέψεις που κάνει σε ένα χρόνο η τράπεζα, σε σχέση με το καθαρό ύψος των δανείων της. Αποτελεί ένδειξη, του πιστωτικού κινδύνου που αναλαμβάνει μια τράπεζα καθώς και για την ποιότητα της διαχείρισης του κινδύνου αυτού. Υψηλές τιμές του δείκτη αυτού, αφενός μεν παρέχουν ασφάλεια για την τράπεζα διότι έχει λάβει τα μέτρα της για πιθανές επισφάλειες λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών, αφετέρου αποτελούν κακή ένδειξη για την ποιότητα του δανειακού της χαρτοφυλακίου.

- Δείκτης Προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις προς Σύνολο Δανείων

$$\text{Δείκτης Προβλέψεων προς Σύνολο Δανείων} = \frac{\text{Προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις}}{\text{Σύνολο δανείων}}$$

Ομοίως με τον παραπάνω δείκτη. Μας δείχνει τις συσσωρευμένες προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις της τράπεζας σε σχέση με το συνολικό ακαθάριστο ύψος των δανείων της. Όσο υψηλότερος είναι αυτός ο δείκτης τόσο πιο προβληματικό είναι το δανειακό χαρτοφυλάκιο μιας τράπεζας, αφού πιο πολλά δάνεια υφίσταται απομείωση της αξίας τους.

2^ο Στάδιο: προσδιορίζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν (θετικά ή αρνητικά) την πορεία του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση ως προς το σύνολο των δανείων στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα, την περίοδο 2007-2012. Επομένως, η εξαρτημένη μεταβλητή του υποδείγματός μας είναι ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων - NPL. Ακολουθώντας την οικονομετρική προσέγγιση των Jimenez and Saurina (2005) και των Makri, Tsaganos and Bellas, (2011), το μοντέλο που κατασκευάστηκε είναι μια απλή γραμμική συνάρτηση παλινδρόμησης που συνδέει το λόγο των δανείων σε καθυστέρηση ως προς το σύνολο των δανείων (δείκτης NPL), με βασικές τραπεζικές (bank-specific) και μακροοικονομικές μεταβλητές. Η γενική εξίσωση παλινδρόμησης έχει τη μορφή:

$$NPL_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 NPL_{it-1} + \alpha_2 CAP_{it} + \alpha_3 LtD_{it} + \alpha_4 ROA_{it} + \alpha_5 ROE_{it} + \alpha_6 GDP_{it-1} + \alpha_7 UNEMP_{it} + \alpha_8 UNEMP_{it-1} + \alpha_9 DEBT_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (7.1)$$

i = οι τράπεζες του δείγματος και t = το έτος

όπου NPL = ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων (δάνεια σε καθυστέρηση > 90 ημερών ως προς το σύνολο των δανείων), CAP = ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (ίδια κεφάλαια προς σύνολο ενεργητικού), LtD = ο δείκτης δάνεια προς καταθέσεις, ROA = ο δείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού (καθαρά κέρδη προ φόρων προς σύνολο ενεργητικού), ROE = ο δείκτης αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων (καθαρά κέρδη προ φόρων προς ίδια κεφάλαια), GDP = ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, UNEMP = το ετήσιο ποσοστό ανεργίας, DEBT = το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ και ε = το τυχαίο σφάλμα.

Όσον αφορά τις ανεξάρτητες μεταβλητές, όπως και στη διεθνή βιβλιογραφία, εξετάστηκε πως επιδρούν στον δείκτη NPL, εξειδικευμένοι τραπεζικοί παράγοντες (bank specific factors) και μακροοικονομικοί παράγοντες με υστέρηση ενός έτους, δεδομένου ότι οι μεταβολές στις μακροοικονομικές συνθήκες δεν επηρεάζουν άμεσα την ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών αλλά με χρονική υστέρηση (Louzis et. al. 2010, Bofondi and Ropele 2011, Makri et. al. 2011). Συγκεκριμένα θα εξεταστούν οι ακόλουθοι παράγοντες:

Εξειδικευμένοι τραπεζικοί παράγοντες

- Ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων της προηγούμενης χρονικής περιόδου (NPL_{it-1}): Αναμένεται θετική συσχέτιση. Συμπεριλάβαμε στο μοντέλο ως ανεξάρτητη μεταβλητή το NPL της προηγούμενης χρονικής περιόδου δεδομένης της έντονης συνεχιζόμενης ύπαρξης (persistence) των μη εξυπηρετούμενων δανείων (Jimenez and Saurina 2005, Khemraj and Pasha 2009, Makri et. al. 2011).
- Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (CAP_{it}): Αναμένεται θετική ή αρνητική συσχέτιση. Συμπεριλάβαμε στο μοντέλο ως ανεξάρτητη μεταβλητή το CAP καθώς από τη διεθνή βιβλιογραφία τα αποτελέσματα δεν είναι ξεκάθαρα για την επίδραση που ασκούν οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας στο δείκτη NPL. Από τη μια πλευρά, υψηλή τιμή του δείκτη ιδίων κεφαλαίων προς το σύνολο ενεργητικού μπορεί να αντανάκλα την ικανότητα της τράπεζας να απορροφά ζημιές από δάνεια στο μέλλον, έτσι μπορεί να συσχετίζεται θετικά με το δείκτη NPL (Makri et. al., 2011). Από την άλλη πλευρά, χαμηλή τιμή του εν λόγω δείκτη αντανάκλα μεγαλύτερη πιθανότητα ανάληψης υψηλού

κινδύνου από την τράπεζα, έτσι μπορεί να συσχετίζεται αρνητικά με το δείκτη NPL (Keeton and Morris 1987, Boudriga et. al., 2009).

- Ο δείκτης δάνεια προς καταθέσεις (LtD_{it}): Αναμένεται θετική συσχέτιση η οποία μπορεί να αποδοθεί σε κάποιο βαθμό στην πελατο-κεντρική φιλοσοφία της πιστωτικής πολιτικής των τραπεζών (Makri et. al., 2011).
- Οι δείκτες αποδοτικότητας (ROA_{it} και ROE_{it}): Αναμένεται αρνητική συσχέτιση καθώς οι τράπεζες με υψηλή κερδοφορία δεν εμπλέκονται σε υψηλού κινδύνου δραστηριότητες (Louzis et. al., 2010).

Μακροοικονομικοί παράγοντες

- Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ της προηγούμενης χρονικής περιόδου (GDP_{it-1}): Αναμένεται αρνητική συσχέτιση, καθώς η αύξηση του ΑΕΠ αυξάνει την ικανότητα των δανειοληπτών να αποπληρώνουν τα χρέη τους και οδηγεί σε χαμηλότερα επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων στο μέλλον (Ranjana and Dhal 2003, Louzis et. al. 2010).
- Ποσοστό ανεργίας της τρέχουσας και της προηγούμενης χρονικής περιόδου ($UNEMP_{it}$ και $UNEMP_{it-1}$): Αναμένεται θετική συσχέτιση, καθώς η αύξηση του ποσοστού της ανεργίας επηρεάζει αρνητικά τα εισοδήματα των νοικοκυριών και κατ' επέκταση των επιχειρήσεων λόγω μειωμένης ζήτησης και οδηγεί σε αύξηση των χρεών τους και σε υψηλότερα επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων. Η ανεργία, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, φαίνεται να επηρεάζει άμεσα ή με μικρή χρονική υστέρηση τα δανειακά χαρτοφυλάκια των τραπεζών (Louzis et. al., 2010, Makri et. al., 2011).
- Δημόσιο χρέος ως % του ΑΕΠ της προηγούμενης χρονικής περιόδου ($DEBT_{it-1}$): Αναμένεται θετική συσχέτιση (Makri et. al., 2011).

Η επιλογή του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ, της ανεργίας και του δημόσιου χρέους, ως καθοριστικών παραγόντων των μη εξυπηρετούμενων δανείων, έγινε προκειμένου να διαπιστωθεί η επίδραση των μακροοικονομικών συνθηκών στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Συνεπώς, η υπόθεση της παρούσας μελέτης είναι η εξής:

Hypothesis: Τραπεζικοί και Μακροοικονομικοί παράγοντες συσχετίζονται σημαντικά με το δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Στον Πίνακα 7.1 που παραθέτουμε στη συνέχεια, παρουσιάζονται συνοπτικά οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στην εξίσωση (7.1).

Πίνακας 7.1: Μεταβλητές

Μεταβλητές		Αναμενόμενο πρόσημο
Τραπεζικές μεταβλητές		
NPL _{it-1}	Δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων (δάνεια σε καθυστέρηση > 90 ημερών ως προς το σύνολο των δανείων)	(+)
CAP _{it}	Δείκτης ίδια κεφάλαια προς σύνολο ενεργητικού	(+)/(-)
LTD _{it}	Δείκτης δάνεια προς καταθέσεις	(+)
ROE _{it}	Δείκτης αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων (καθαρά κέρδη προ φόρων προς ίδια κεφάλαια)	(-)
ROA _{it}	Δείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού (καθαρά κέρδη προ φόρων προς σύνολο ενεργητικού)	(-)
Μακροοικονομικές μεταβλητές		
GDP _{it-1}	Ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ	(-)
UNEMP _{it} και UNEMP _{it-1}	Ετήσιο ποσοστό ανεργίας	(+)
DEBT _{it-1}	Δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ	(+)

7.4 Εμπειρικά Αποτελέσματα

7.4.1 Ποιότητα δανειακού χαρτοφυλακίου

Μετά τον υπολογισμό των αριθμοδεικτών ποιότητας χαρτοφυλακίου, τα αποτελέσματα που προέκυψαν για τις 7 τράπεζες, κατά το χρονικό διάστημα 2006-2012, παρουσιάζονται στους Πίνακες 7.2, 7.3, 7.4 και 7.5 και η πορεία των δεικτών στα Γραφήματα 7.1, 7.2, 7.3 και 7.4, που ακολουθούν. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι το διάστημα 2008 - 2009 οι δείκτες ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών εμπορικών τραπεζών του δείγματος χειροτέρευσαν σημαντικά, γεγονός που φανερώνει την επίδραση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, που ξεκίνησε το 2007. Η επιβράδυνση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, συνέβαλε στην επιδείνωση της χρηματοοικονομικής κατάστασης τόσο των νοικοκυριών όσο και των επιχειρήσεων, με συνέπεια την περαιτέρω χειροτέρευση των δεικτών μέχρι και το 2012.

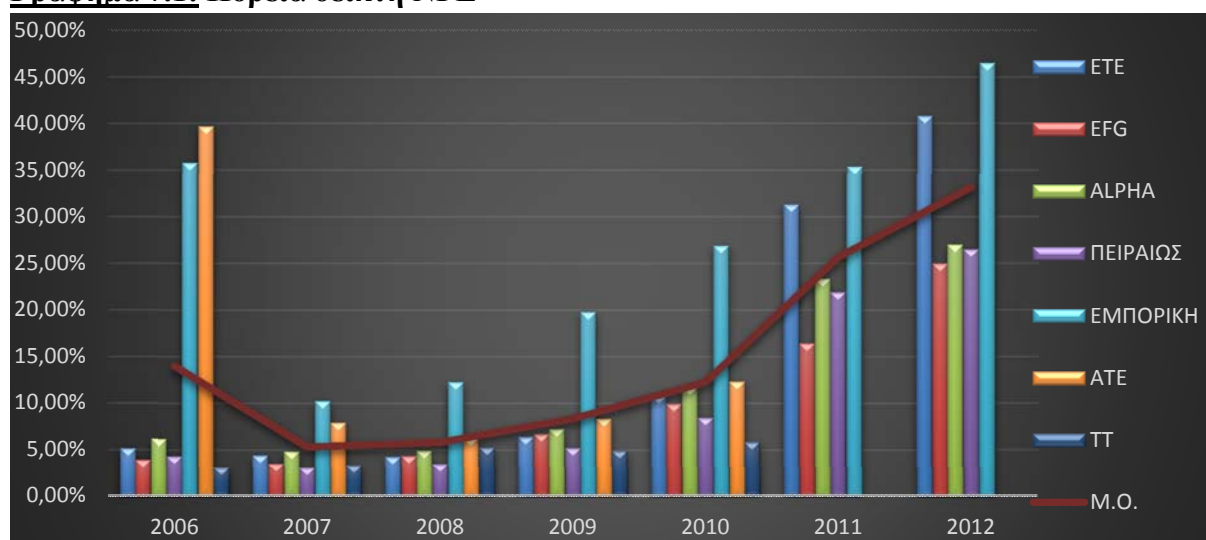
Πιο αναλυτικά, στο Πίνακα 7.2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη NPL για τα έτη 2006 – 2012. Ο μέσος όρος του δείκτη για τις τράπεζες του δείγματος παρουσίασε πτωτική τάση από το 2006 και μετά, η οποία αντιστράφηκε απότομα μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης (η αναστροφή της τάσης είναι εμφανής το 2008: 5,82% , γίνεται πιο έντονη το 2009: 8,36% και αυξάνεται με ακόμα μεγαλύτερο ρυθμό το 2011: 25,66%). Αναλυτικότερα, η μείωση του λόγου δάνεια σε καθυστέρηση ως προς το σύνολο των δανείων το 2007 οφείλεται στα μέτρα που έλαβε η Τράπεζα της Ελλάδος με σκοπό την εξυγίανση του χαρτοφυλακίου δανείων των τραπεζών, μέσω των αυξημένων διαγραφών επισφαλών απαιτήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σημαντική μείωση του ποσοστού των δανείων σε καθυστέρηση της Εμπορικής Τράπεζας μετά την εξαγορά της από την Credit Agricole. Από το 2008, λόγω της εμφάνισης της χρηματοοικονομικής κρίσης, ο δείκτης NPL των τραπεζών αρχίζει να αυξάνεται. Εξαιρεση αποτελεί η μείωση του δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων της ΑΤΕbank σε 6,28% (2007: 7,91%) καθώς προέβη σε σημαντικού ύψους διαγραφές για την εξυγίανση του χαρτοφυλακίου της. Σημαντική αύξηση επίσης παρατηρήθηκε στο μέσο όρο του δείκτη NPL το 2011 που ανήλθε σε 25,66% (2010: 12,28%) και μάλιστα με επιταχυνόμενο ρυθμό σε σύγκριση με την εξέλιξη του εν λόγω δείκτη το 2010, καθώς η προαναφερθείσα σημαντική επιδείνωση της χρηματοοικονομικής κατάστασης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών επηρέασε περαιτέρω, τη δυνατότητα συνεπούς εκπλήρωσης των δανειακών τους υποχρεώσεων. Αυξητική επίδραση στο δείκτη NPL άσκησε και η μείωση του υπολοίπου των δανείων (παρονομαστής του δείκτη), λόγω της μείωσης της ζήτησης για παροχή δανείων, της έλλειψης ρευστότητας, αλλά και των

αυστηρότερων πιστοδοτικών κριτηρίων που θέτουν τα πιστωτικά ιδρύματα, κάτι που συνεχίστηκε και το 2012. Από τις τράπεζες του δείγματος κατά την εξετία 2006 - 2012 το μεγαλύτερο δείκτη παρουσιάζει η Εμπορική Τράπεζα και με μεγάλη διαφορά από το μέσο όρο του δείγματος.

Πίνακας 7.2: Δείκτης NPL

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ETE	5,12%	4,40%	4,25%	6,39%	10,78%	31,30%	40,80%
EFG	3,87%	3,49%	4,33%	6,69%	9,93%	16,41%	24,98%
ALPHA	6,17%	4,82%	4,90%	7,22%	11,72%	23,34%	26,99%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	4,29%	3,07%	3,46%	5,20%	8,44%	21,91%	26,51%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	35,76%	10,24%	12,27%	19,77%	26,88%	35,35%	46,48%
ΑΤΕ	39,67%	7,91%	6,28%	8,32%	12,33%	n/a	n/a
ΤΤ	3,10%	3,34%	5,27%	4,90%	5,86%	n/a	n/a
Μ.Ο.	14,00%	5,32%	5,82%	8,36%	12,28%	25,66%	33,15%

Γράφημα 7.1: Πορεία δείκτη NPL

Εξίσου ανησυχητική είναι και η εικόνα του δείκτη κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων, οι τιμές του οποίου παρουσιάζονται στο Πίνακα 7.3. Από το 2007 και μετά, παρατηρείται συνεχής υποχώρηση του ποσοστού κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων δανείων από συσσωρευμένες προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις (Γράφημα 7.2). Ειδικότερα, το 2009 ο εν λόγω δείκτης μειώθηκε σημαντικά σε όλες τις τράπεζες εκτός της ΑΤΕbank που παρουσίασε αύξηση (2009: 58,37%, 2008: 51,92%) λόγω του αυξημένου ποσού των προβλέψεων επισφάλειας. Το γεγονός ότι οι περισσότερες τράπεζες του δείγματος διατηρούν το δείκτη σε επίπεδα κάτω του 50%, παρά τις ανοδικές τάσεις των NPLs, δείχνει ότι δεν είναι επαρκώς θωρακισμένες. Βέβαια ο δείκτης αυτός εξαρτάται και από τις εμπράγματα εξασφαλίσεις που έχει κάθε τράπεζα, οι

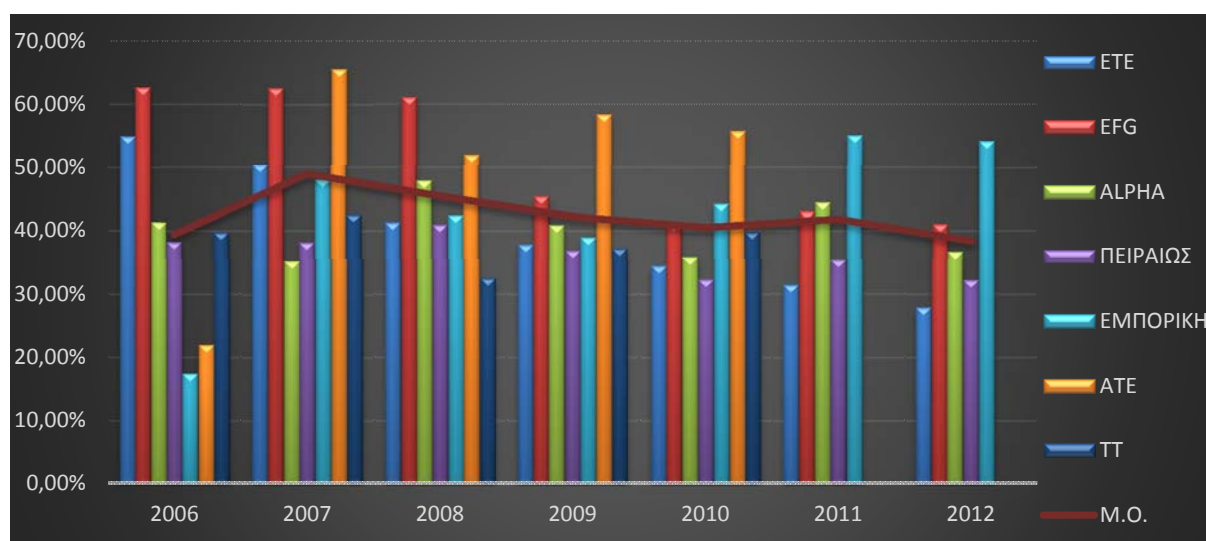

οποίες αν ληφθούν υπόψη θα διαμορφώσουν τον δείκτη σε υψηλότερα επίπεδα. Ιδιαίτερα κακή ένδειξη για την ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου αποτελεί η μείωση του μέσου όρου του δείκτη κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων από προβλέψεις σε 38,42% το 2012 (2011:41,88%), παρά τη σημαντική ενίσχυση του αποθέματος των προβλέψεων κατά το 2011 και 2012 από όλες τις τράπεζες του δείγματος, για την αντιμετώπιση των καθυστερήσεων.

Πίνακας 7.3: Δείκτης κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ETE	54,90%	50,43%	41,36%	37,85%	34,52%	31,42%	27,90%
EFG	62,63%	62,58%	61,06%	45,41%	41,28%	43,06%	41,09%
ALPHA	41,33%	35,22%	47,89%	40,92%	35,87%	44,46%	36,71%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	38,28%	38,20%	41,00%	36,93%	32,36%	35,43%	32,27%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	17,44%	48,02%	42,48%	38,98%	44,21%	55,03%	54,14%
ΑΤΕ	21,97%	65,60%	51,92%	58,37%	55,81%	n/a	n/a
ΤΤ	39,79%	42,56%	32,51%	37,25%	39,85%	n/a	n/a
Μ.Ο.	39,48%	48,94%	45,46%	42,24%	40,56%	41,88%	38,42%

Γράφημα 7.2: Πορεία δείκτη κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων

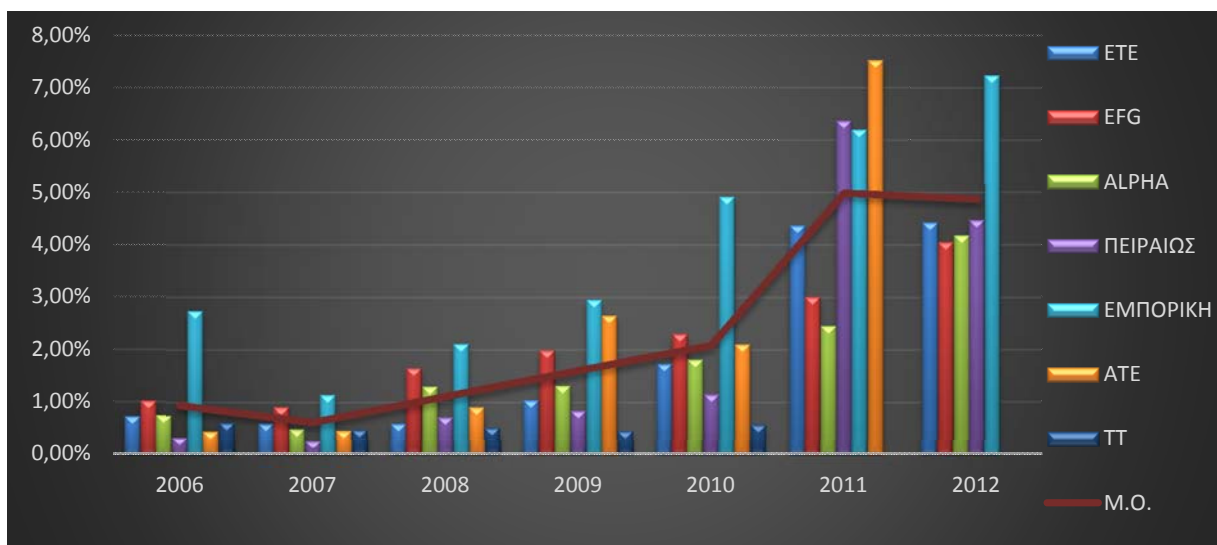
Στον Πίνακα 7.4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη προβλέψεις για κάλυψη πιστωτικού κινδύνου προς το σύνολο των δανείων. Μέχρι το 2008 η τιμή του δείκτη στην Εθνική, Πειραιώς, ΑΤΕbank και Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο ήταν μικρή το οποίο αποτελεί καλή ένδειξη για την ποιότητα του χαρτοφυλακίου. Η Εμπορική λόγω της μεγάλης αύξησης του συνόλου των δανείων που χορήγησε σε πελάτες (2008: 22 δις €, 2007: 18,4 δις €) και της μεγάλης αύξησης των δανείων σε καθυστέρηση (2008: 2,8 δις €, 2007: 1,9 δις €) οδηγήθηκε σε διπλασιασμό των προβλέψεων (2008: 464,7 εκ. €, 2007: 209,8 εκ. €) διαμορφώνοντας το δείκτη το 2008 στο 2,11%. Το 2009 οι τράπεζες υιοθέτησαν μια πιο συντηρητική πολιτική

προβλέψεων λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης, με αποτέλεσμα να αυξηθεί σημαντικά ο δείκτης στην ΑΤΕbank και να διαμορφωθεί σε 2,65% (αυξάνοντας τις προβλέψεις από 190 εκ. € το 2008 σε 588 εκ. € το 2009), στην Εθνική σε 1,04% και στην Εμπορική σε 2,95%. Μεγάλη αύξηση παρατηρήθηκε στο μέσο όρο του δείκτη το 2011 που διαμορφώθηκε σε 4,99% (2010: 2,09%) και μάλιστα με επιταχυνόμενο ρυθμό σε σύγκριση με την εξέλιξη του εν λόγω δείκτη το 2010, γεγονός που οφείλεται στη σημαντική αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση και στο σχηματισμό υψηλών προβλέψεων από όλες τις τράπεζες για κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου. Συγκεκριμένα, το 2011, το μεγαλύτερο δείκτη εμφανίζει η ΑΤΕbank και ακολουθεί η Πειραιώς, ενώ το 2012 η Εμπορική. Το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου διατηρεί το δείκτη σε χαμηλά επίπεδα, εξαιτίας της μικρής επέκτασης του πιστωτικού χαρτοφυλακίου και κατά συνέπεια των χαμηλών προβλέψεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου.

Πίνακας 7.4: Δείκτης προβλέψεων για κάλυψη πιστωτικού κινδύνου προς σύνολο δανείων

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΤΕ	0,72%	0,60%	0,59%	1,04%	1,74%	4,37%	4,43%
ΕΦΓ	1,02%	0,91%	1,65%	1,99%	2,30%	3,01%	4,05%
ΑΛΡΗΑ	0,74%	0,49%	1,30%	1,31%	1,81%	2,45%	4,18%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	0,32%	0,25%	0,72%	0,84%	1,15%	6,37%	4,48%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	2,74%	1,14%	2,11%	2,95%	4,92%	6,20%	7,24%
ΑΤΕ	0,44%	0,46%	0,91%	2,65%	2,11%	7,53%	n/a
ΤΤ	0,61%	0,48%	0,52%	0,45%	0,57%	n/a	n/a
Μ.Ο.	0,94%	0,62%	1,11%	1,61%	2,09%	4,99%	4,87%

Γράφημα 7.3: Πορεία δείκτη προβλέψεων για κάλυψη πιστωτικού κινδύνου προς σύνολο δανείων

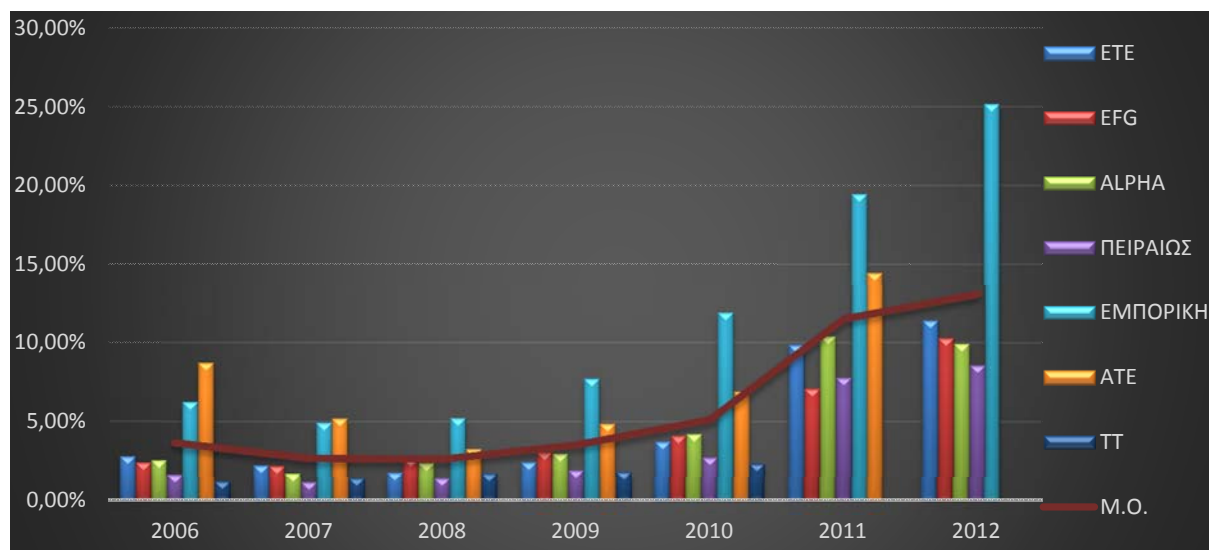

Παρόμοια εικόνα με τον ανωτέρω δείκτη παρουσιάζει και ο δείκτης προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις προς το σύνολο των δανείων, όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.5. Μετά το 2009, οι συσσωρευμένες προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις ως ποσοστό του συνόλου των ακαθάριστων δανείων αυξάνονται σημαντικά σε όλες τις τράπεζες του δείγματος, γεγονός που συνεπάγεται ότι οι μελλοντικές αποδόσεις των δανείων είναι αβέβαιες. Η μεγαλύτερη αύξηση στις προβλέψεις για επισφάλειες καταγράφηκε από τις τράπεζες το 2011 (2011: Μ.Ο. 11,49%, 2010: Μ.Ο. 5,12%), ως αποτέλεσμα της μεγάλης αύξησης που παρατηρήθηκε στο δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων, κάτι που συνεχίστηκε και το 2012. Πιο συγκεκριμένα, κατά την εξαετία 2006 – 2012 η Εμπορική Τράπεζα εμφανίζει τον υψηλότερο δείκτη και ακολουθεί η ΑΤΕbank γεγονός που αποτελεί κακή ένδειξη για την ποιότητα του δανειακού τους χαρτοφυλακίου. Αντίστοιχα, το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και η Πειραιώς παρουσιάζουν τον καλύτερο δείκτη.

Πίνακας 7.5: Δείκτης προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις προς σύνολο δανείων

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ETE	2,81%	2,22%	1,76%	2,42%	3,72%	9,83%	11,38%
EFG	2,42%	2,18%	2,65%	3,04%	4,10%	7,07%	10,26%
ALPHA	2,55%	1,70%	2,35%	2,96%	4,20%	10,38%	9,91%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	1,64%	1,17%	1,42%	1,92%	2,73%	7,76%	8,55%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	6,24%	4,92%	5,21%	7,71%	11,88%	19,45%	25,16%
ΑΤΕ	8,72%	5,19%	3,26%	4,86%	6,88%	14,45%	n/a
ΤΤ	1,23%	1,42%	1,71%	1,83%	2,33%	n/a	n/a
Μ.Ο.	3,66%	2,69%	2,62%	3,53%	5,12%	11,49%	13,05%

Γράφημα 7.4: Πορεία δείκτη προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις προς σύνολο δανείων.

7.4.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες

7.4.2.1 Περιγραφικά στατιστικά

Ο Πίνακας 7.6 που παραθέτουμε στη συνέχεια, περιέχει τα πιο βασικά περιγραφικά στατιστικά στοιχεία των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται στο μοντέλο που κατασκευάστηκε - εξίσωση (7.1). Συγκεκριμένα περιέχει τη μέση τιμή, την ελάχιστη και μέγιστη τιμή και την τυπική απόκλιση. Σημειώνεται ότι, σχετικά διαγράμματα των εξεταζόμενων μεταβλητών για κάθε τράπεζα παρουσιάζονται στο Παράρτημα 1.

Πίνακας 7.6: Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία

Μεταβλητές	Μέση Τιμή	Ελάχιστη Τιμή	Μέγιστη Τιμή	Τυπική Απόκλιση
NPL_{it}	13,59%	3,07%	46,48%	11,50%
NPL_{it-1}	11,36%	3,07%	39,67%	10,17%
LtD_{it}	114,32%	53,99%	172,38%	28,79%
ROE_{it}	-31,86%	-100,00%	22,39%	49,92%
ROA_{it}	-2,63%	-27,76%	1,45%	5,93%
CAP_{it}	3,27%	-22,31%	9,20%	5,64%
$UNEMP_{it}$	13,35%	7,70%	24,30%	6,51%
$UNEMP_{it-1}$	10,78%	7,70%	17,70%	3,79%
GDP_{it-1}	-1,05%	-7,10%	5,50%	4,90%
$DEBT_{it-1}$	129,12%	106,10%	170,30%	25,80%

Οι μεταβλητές NPL_{it} και NPL_{it-1} κυμαίνονται από 3,07% έως 46,48% και από 3,07% έως 39,67%, αντίστοιχα, παρουσιάζοντας μεγάλη διακύμανση. Η μέση τιμή της μεταβλητής NPL_{it} ανέρχεται στο 13,59% και της NPL_{it-1} στο 11,36%. Η πορεία του δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων την περίοδο 2007 – 2012, οι τιμές του για κάθε τράπεζα του δείγματος και ο μέσος όρος ανά έτος, παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν στην υποενότητα 7.4.1 (βλέπε Πίνακα 7.2 και Γράφημα 7.1).

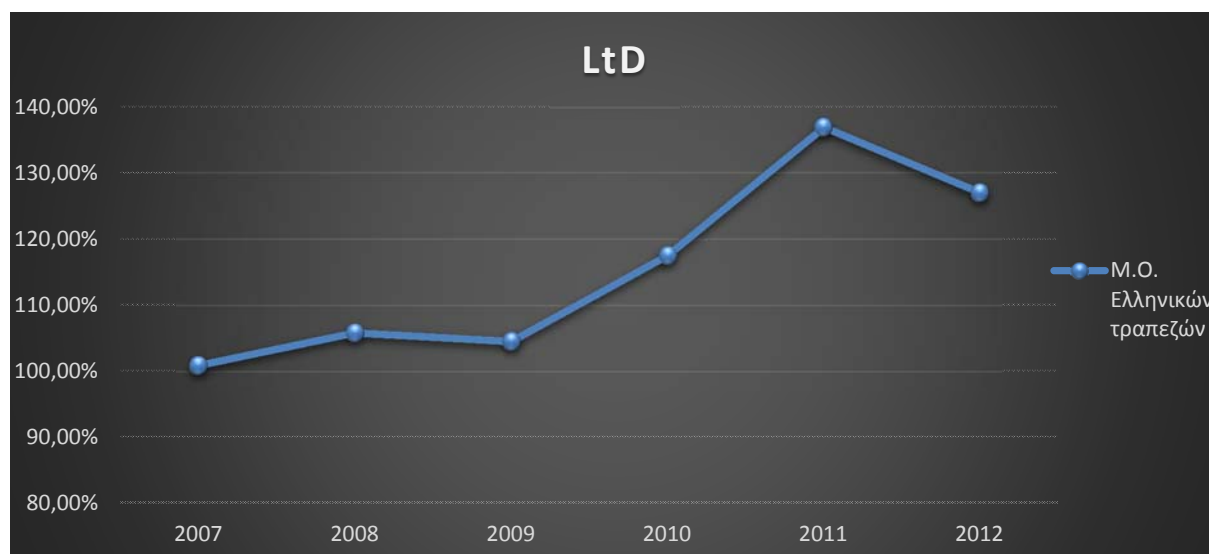
Η μεταβλητή LtD_{it} παρουσιάζει ελάχιστη τιμή 53,99% ενώ η μέγιστη τιμή της φθάνει σε υψηλά επίπεδα και συγκεκριμένα στο 172,38%. Η μέση τιμή της μεταβλητής LtD_{it} ανέρχεται σε 114,32%. Παρακάτω παρουσιάζονται οι τιμές του δείκτη δάνεια προς καταθέσεις για κάθε τράπεζα, ο μέσος όρος ανά έτος (Πίνακας 7.7) και η εξέλιξή του (Γράφημα 7.5). Μέχρι το 2008 οι περισσότερες τράπεζες διατηρούσαν το δείκτη δάνεια προς καταθέσεις σε επίπεδα κάτω του 100%. Ωστόσο, η οικονομική κρίση, η έντονη αβεβαιότητα που οδήγησε σε μεγάλη εκροή

καταθέσεων προς το εξωτερικό και η έλλειψη ρευστότητας των εμπορικών τραπεζών οδήγησαν σε σημαντική και απότομη αύξηση του μέσου όρου του δείκτη, μετά το 2009 (2010: 117,51%, 2011: 136,85%). Η μη ισορροπημένη ανάπτυξη των χορηγήσεων και καταθέσεων συνέβαλε στη διατήρηση του εν λόγω δείκτη σε επίπεδα άνω του 100% μέχρι και το 2012, παρότι το έτος αυτό παρουσιάζει μείωση (2012: 126,98%).

Πίνακας 7.7: Δείκτης δάνεια προς καταθέσεις (LtD)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΤΕ	80,33%	94,94%	100,08%	111,00%	120,14%	114,89%
ΕΦΓ	95,62%	97,98%	91,72%	107,45%	134,33%	143,09%
ΑΛΦΑ	151,14%	124,76%	118,58%	127,81%	152,22%	141,42%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	140,64%	138,88%	121,44%	129,68%	155,43%	120,93%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	103,61%	122,34%	140,17%	172,38%	164,84%	114,57%
ΑΤΕ	81,35%	99,83%	97,72%	108,42%	94,12%	n/a
ΤΤ	53,99%	62,36%	62,32%	65,88%	n/a	n/a
Μ.Ο. Ελληνικών Τραπεζών	100,95%	105,87%	104,58%	117,51%	136,85%	126,98%

Γράφημα 7.5: Πορεία δείκτη δάνεια προς καταθέσεις (LtD)

Οι δείκτες κερδοφορίας των τραπεζών, ROE και ROA, καταγράφουν κατά το μεγαλύτερο μέρος της εξεταζόμενης περιόδου αρνητικές τιμές. Συγκεκριμένα, η μεταβλητή ROE_{it} εμφανίζει μέση τιμή -31,86% (ελάχιστη τιμή -100% και μέγιστη τιμή 22,39%) και η μεταβλητή ROA_{it} εμφανίζει μέση τιμή -2,63% (ελάχιστη τιμή -27,76% και μέγιστη τιμή 1,45%). Η υψηλή κερδοφορία των τραπεζών κορυφώθηκε το 2007 για να σημειώσει σημαντική μείωση κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης. Οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν το 2010 σημαντική μείωση των προ φόρων κερδών, η οποία ξεκίνησε από το 2009. Ειδικότερα, οι περισσότερες

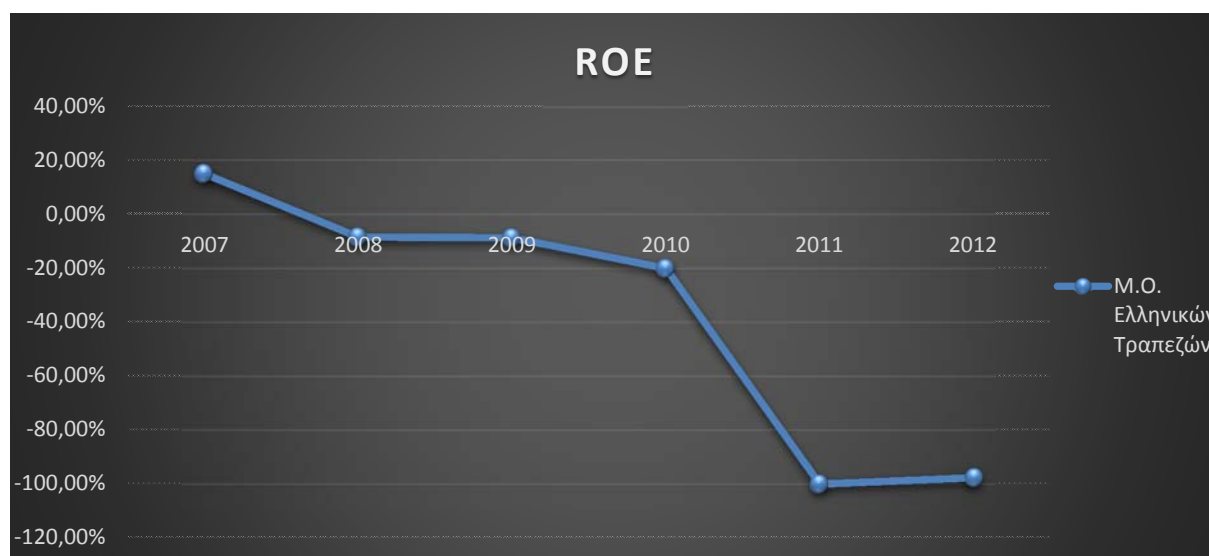
τράπεζες του δείγματος εμφάνισαν ζημιές εξαιτίας της πολιτικής σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων που ακολουθήθηκε και το 2010, της μείωσης των λειτουργικών εσόδων και της καταγραφής ζημιών από χρηματοοικονομικές πράξεις. Το 2011 οι τράπεζες εμφάνισαν μεγαλύτερες ζημιές εξαιτίας της επιβάρυνσης της απομείωσης της αξίας των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου.

Αναλυτικότερα, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 7.8 και το Γράφημα 7.6 κατωτέρω, ο μέσος όρος του δείκτη αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων - ROE, μετά το 2007, κινείται πτωτικά καταγράφοντας τη μεγαλύτερη μείωση το 2011: -100% (2010: -20,05%, 2009: -8,69%).

Πίνακας 7.8: Δείκτης αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων (ROE)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΤΕ	15,79%	10,31%	4,91%	-3,80%	-100,00%	-100,00%
ΕΦΓ	18,22%	6,75%	0,00%	-0,88%	-100,00%	-100,00%
ΑΛΦΑ	22,39%	16,69%	11,89%	1,03%	-100,00%	-100,00%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	16,92%	5,22%	6,20%	0,18%	-100,00%	-100,00%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	7,27%	-100,00%	-51,07%	-88,55%	-100,00%	-88,08%
ΑΤΕ	18,53%	1,56%	-36,10%	-47,75%	-100,00%	n/a
ΤΤ	6,73%	0,50%	3,33%	-0,58%	n/a	n/a
Μ.Ο. Ελληνικών Τραπεζών	15,12%	-8,42%	-8,69%	-20,05%	-100,00%	-97,62%

Γράφημα 7.6: Πορεία δείκτη αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων (ROE)

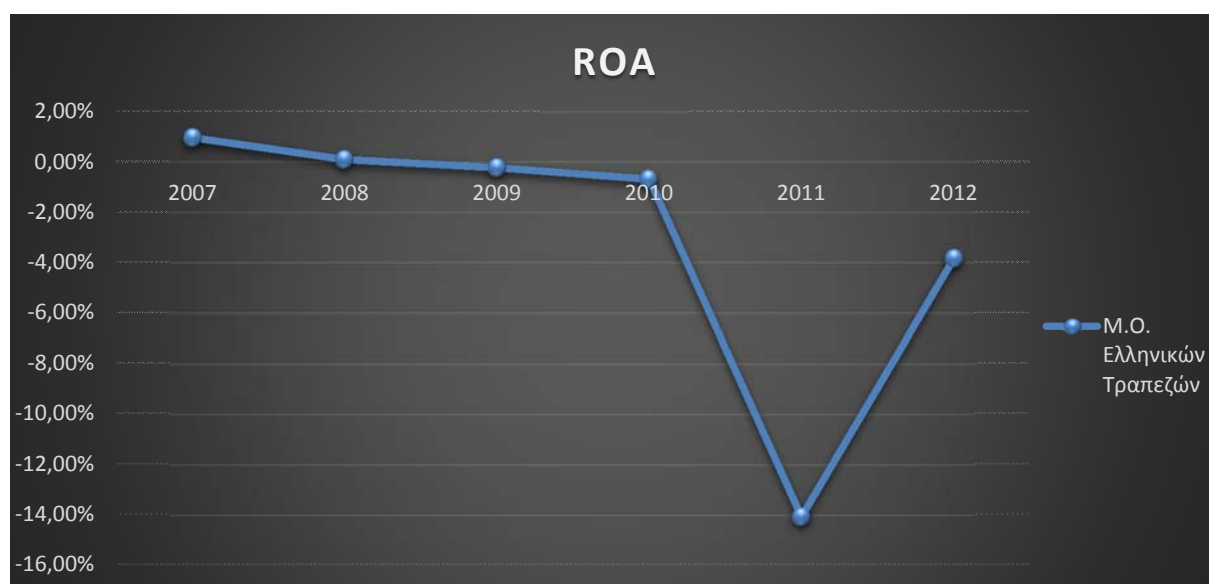
Παρόμοια εικόνα παρουσιάζει και ο δείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού - ROA. Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 7.9 και το Γράφημα 7.7 που ακολουθούν, ο μέσος όρος του εν λόγω

δείκτη, κινείται πτωτικά καταγράφοντας τη μεγαλύτερη μείωση το 2011: -14,05 (2010: -0,68%, 2009: -0,23%). Από το 2012 αρχίζει να κινείται ανοδικά.

Πίνακας 7.9: Δείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού (ROA)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΤΕ	1,45%	0,79%	0,44%	-0,35%	-15,07%	-3,88%
ΕΦΓ	1,25%	0,28%	0,00%	-0,06%	-8,76%	-2,66%
ΑΛΦΑ	1,14%	0,59%	0,84%	0,07%	-8,66%	-2,63%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	1,18%	0,27%	0,41%	0,01%	-16,71%	-2,31%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	0,23%	-1,34%	-2,02%	-3,17%	-7,35%	-7,68%
ΑΤΕ	1,15%	0,05%	-1,47%	-1,27%	-27,76%	n/a
ΤΤ	0,38%	0,02%	0,23%	-0,03%	n/a	n/a
Μ.Ο. Ελληνικών Τραπεζών	0,97%	0,10%	-0,23%	-0,68%	-14,05%	-3,83%

Γράφημα 7.7: Πορεία δείκτη αποδοτικότητας ενεργητικού (ROA)

Η μεταβλητή CAR_t κυμαίνεται από -22,31% έως 9,20% με τη μέση τιμή της να φτάνει το 3,27%. Ο μέσος όρος του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, όπως φαίνεται από το Γράφημα 7.8, παρουσιάζει διακυμάνσεις. Αρχικά ακολουθεί πτωτική πορεία, φτάνοντας το 2008 στο 4,02% (Πίνακας 7.10), γεγονός που οφείλεται στη μείωση των ιδίων κεφαλαίων λόγω μείωσης κυρίως των αποθεματικών, δημιουργώντας πρόβλημα στην κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών. Το 2009, εν μέσω ιδιαίτερα αρνητικών οικονομικών συνθηκών, ο δείκτης ενισχύεται, λόγω της αύξησης των μετοχικών κεφαλαίων στις τράπεζες (Μ.Ο. 2009: 6,15%), ενώ υποχωρεί σημαντικά το 2011 και 2012 σε σχέση με το 2010: 5,60% (2011: -3,74%, 2012: -0,68%).

Πίνακας 7.10: Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (CAP)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΤΕ	9,20%	7,68%	9,02%	9,12%	-1,22%	-4,87%
ΕΦΓ	6,87%	4,19%	5,49%	5,66%	-0,01%	-2,13%
ΑΛΦΑ	5,07%	3,55%	7,04%	6,95%	1,07%	-0,75%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	6,95%	5,23%	6,62%	5,72%	-4,70%	-4,34%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	3,13%	0,68%	3,96%	3,57%	4,71%	8,72%
ΑΤΕ	6,19%	3,21%	4,07%	2,65%	-22,31%	n/a
ΤΤ	5,67%	3,58%	6,82%	5,54%	n/a	n/a
Μ.Ο. Ελληνικών Τραπεζών	6,15%	4,02%	6,15%	5,60%	-3,74%	-0,68%

Γράφημα 7.8: Πορεία δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας (CAP)

Η μεταβλητή GDP_{it-1} παρουσιάζει ελάχιστη τιμή -7,10% και μέγιστη 5,50%, με τη μέση τιμή της να φτάνει το -1,05%. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην Ελλάδα, την εξεταζόμενη περίοδο, κινείται καθοδικά (Γράφημα 7.9) και μετά το 2007 γίνεται αρνητικός εξαιτίας της μείωσης των εισοδημάτων, της μείωσης της ζήτησης και του αρνητικού κλίματος στον τομέα των επενδύσεων. Αναλυτικότερα, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 7.11 που ακολουθεί, το 2011 το ΑΕΠ κατέγραψε τη μεγαλύτερη αρνητική μεταβολή -7,10% (2010: -4,90%, 2009: -3,10%). Ωστόσο, το 2012 η μεταβολή ήταν μικρότερη από το 2011 και άγγιξε το -6,40%.

Πίνακας 7.11: Ρυθμός αύξησης ΑΕΠ (GDP)

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
5,50%	3,50%	-0,20%	-3,10%	-4,90%	-7,10%	-6,40%

Γράφημα 7.9: Πορεία ρυθμού αύξησης ΑΕΠ (GDP)

Η μεταβλητή $DEBT_{it-1}$ παρουσιάζει ελάχιστη τιμή 106,10% ενώ, η μέγιστη τιμή της φθάνει σε υψηλά επίπεδα και συγκεκριμένα στο 170,30%. Η μέση τιμή της μεταβλητής $DEBT_{it-1}$ ανέρχεται σε 129,12%. Το δημόσιο χρέος κινείται ανοδικά και καθόλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα που ξεπερνούν το 100% γεγονός που οφείλεται στην οικονομική κρίση. Η εξέλιξη του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ εμφανίζεται δραματική μετά το 2009 (Γράφημα 7.10), λόγω του επιπρόσθετου γεγονότος ότι οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι αρνητικοί. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.12 το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ διαμορφώθηκε στο 148,30% το 2010 και στο 170,30% το 2011, σημειώνοντας τη μεγαλύτερη αύξηση τη διετία 2010-2011 (αυξήθηκε κατά 22 εκατοστιαίες μονάδες).

Πίνακας 7.12: Δημόσιο χρέος ως % του ΑΕΠ (DEBT)

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
106,10%	107,40%	112,90%	129,70%	148,30%	170,30%	156,90%

Γράφημα 7.10: Πορεία Δημοσίου χρέους ως % του ΑΕΠ (DEBT)

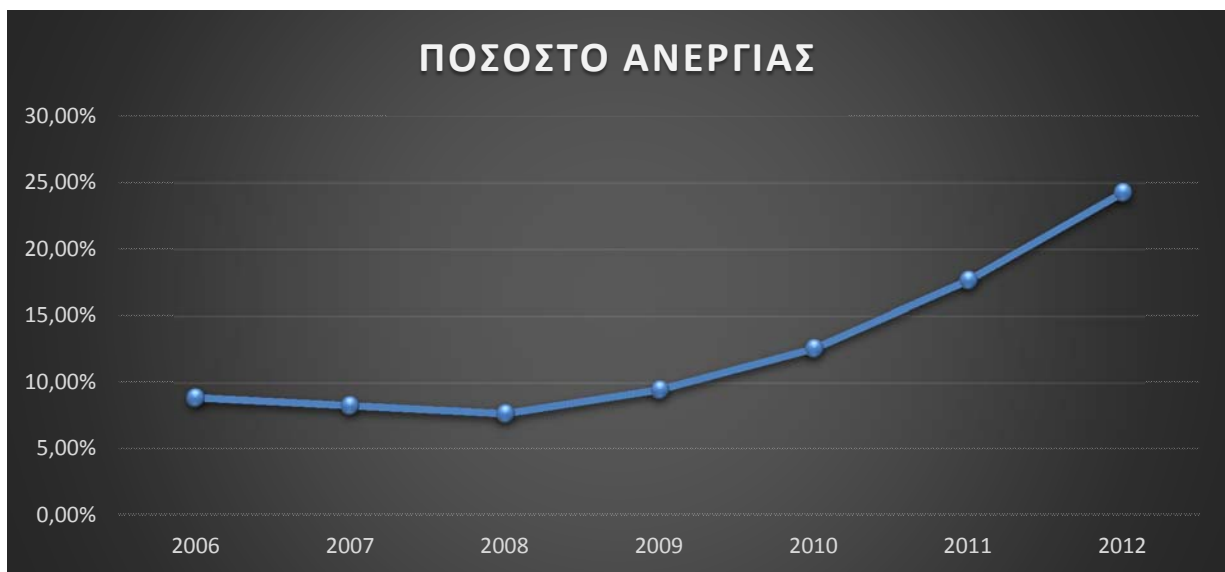

Τέλος, οι μεταβλητές $UNEMP_{it}$ και $UNEMP_{it-1}$ παρουσιάζουν ελάχιστη τιμή 7,70% και μέγιστη 24,30% και 17,70%, αντίστοιχα. Η μέση τιμή για την μεταβλητή $UNEMP_{it}$ ανέρχεται στο 13,35% και για τη μεταβλητή $UNEMP_{it-1}$ στο 10,78%. Η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα την περίοδο 2006 – 2012 παρουσιάζεται στο Γράφημα 7.11. Η παρακολούθηση της πορείας και εξέλιξης της ανεργίας οδηγεί στον εντοπισμό δύο διακριτών περιόδων. Η πρώτη περίοδος φτάνει μέχρι το 2008 όπου το ποσοστό ανεργίας ακολουθεί καθοδική πορεία: από 8,90% το 2006 μειώθηκε σε 7,70% το 2008 (Πίνακας 7.13). Η δεύτερη περίοδος είναι ανοδική: το ποσοστό ανεργίας από 7,70% το 2008 εκτινάχθηκε στο 24,30% το 2012, καθώς οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης γίνονται πλέον αισθητές στην αγορά εργασίας.

Πίνακας 7.13: Ποσοστό ανεργίας (UNEMP)

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
8,90%	8,30%	7,70%	9,50%	12,60%	17,70%	24,30%

Γράφημα 7.11: Πορεία ποσοστού ανεργίας (UNEMP)

7.4.2.2 Συσχετίσεις

Στον Πίνακα 7.13 που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι συσχετίσεις της εξαρτημένης μεταβλητής NPL με κάθε μια από τις ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στο μοντέλο που κατασκευάστηκε, με τα αντίστοιχα significance.

Πίνακας 7.14: Συσχετίσεις NPL με ανεξάρτητες μεταβλητές

Συσχετίσεις NPL με ανεξάρτητες μεταβλητές		
Μεταβλητές	Pearson Correlation	Significance
NPL_{it-1}	0,680**	0,00000
LtD	0,485**	0,00201
ROE	-0,857**	0,00000
ROA	-0,687**	0,00000
CAP	-0,528**	0,00066
GDP_{it-1}	-0,776**	0,00000
DEBT_{it-1}	0,864**	0,00000
UNEMP	0,866**	0,00000
UNEMP_{it-1}	0,832**	0,00000

** . Η συσχέτιση είναι σημαντική στο 0.01 ή 1%.

* . Η συσχέτιση είναι σημαντική στο 0.05 ή 5%.

Παρατηρούμε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις, μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής NPL και όλων των εξεταζόμενων ανεξάρτητων μεταβλητών, οι οποίες εμφανίζουν τα αναμενόμενα πρόσημα, όπως παρουσιάστηκαν ανωτέρω στην ενότητα 7.3 (Πίνακας 7.1). Πιο συγκεκριμένα, θετικά στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με τη μεταβλητή NPL παρουσιάζουν οι μεταβλητές NPL_{it-1}, LtD, DEBT_{it-1}, UNEMP, και UNEMP_{it-1}. Από την άλλη πλευρά, αρνητικά στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με τη μεταβλητή NPL παρουσιάζουν οι μεταβλητές ROE, ROA, CAP και GDP_{it-1}.

7.4.2.3 Αποτελέσματα παλινδρόμησης

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της παλινδρόμησης, θα αναφέρουμε κάποια στατιστικά στοιχεία που θα μας βοηθήσουν να επιλέξουμε τις ανεξάρτητες μεταβλητές που επιδρούν σημαντικά στην εξαρτημένη μεταβλητή (δείκτη NPL). Μια μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική αν το significance (p-value) είναι μικρότερο από 0,05 και το t-statistic είναι σε απόλυτη τιμή μεγαλύτερο από 1,96. Επίσης, ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 μετρά το ποσοστό της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μεταβλητής που εξηγείται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του R^2 (πιο κοντά στη μονάδα) τόσο πιο καλά το μοντέλο εξηγεί τη μεταβλητότητα της εξαρτημένης μεταβλητής.

Στον Πίνακα 7.15 παρατίθενται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης του μοντέλου, όπου αναφέρονται οι coefficients, τα standard errors, τα t-statistics και τα significance. Σημειώνεται ότι, σχετικά με την εξίσωση (7.1), δεν παρουσιάστηκε πρόβλημα με τα κατάλοιπα (residual), αφού σύμφωνα με τους ελέγχους κανονικότητας Kolmogorov-Smirnov και Shapiro-Wilks, οι οποίοι παρουσιάζονται στο παράρτημα 2, ακολουθούν την κανονική κατανομή.

Πίνακας 7.15: Αποτελέσματα παλινδρόμησης

Μεταβλητές	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t-statistics	Significance
	B	Std. Error	Beta		
(constant)	74,828538	44,889756		1,666940	0,106675
NPL _{it-1}	0,361875	0,073097	0,324304	4,950617	0,000032
LtD	0,030212	0,023687	0,076124	1,275478	0,212621
ROE	-0,081681	0,029371	-0,350070	-2,780973	0,009584
ROA	-0,851646	0,268360	-0,319395	-3,173515	0,003641
CAP	0,767115	0,238210	0,253659	3,220332	0,003234
GDP _{it-1}	-3,879153	1,574120	-1,494154	-2,464331	0,020129
DEBT _{it-1}	-1,029833	0,546887	-2,024408	-1,883080	0,070117
UNEMP	-2,149914	1,942305	-1,060238	-1,106888	0,277762
UNEMP _{it-1}	7,625559	3,156710	2,162302	2,415667	0,022480
R-squared: 0.933			Adjusted R-squared: 0.912		

Εξετάζοντας τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης προκύπτουν δύο βασικά συμπεράσματα. Πρώτον, επιβεβαιώνεται η διεθνή βιβλιογραφία από πλευράς τραπεζικών μεταβλητών, καθώς επηρεάζουν σημαντικά το δείκτη NPL του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Δεύτερον, το μακροοικονομικό περιβάλλον έχει επίσης σημαντική επίδραση στο δείκτη NPL του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

Ειδικότερα, η μεταβλητή NPL_{t-1} είναι θετική και στατιστικά σημαντική. Η εκτίμηση αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών, Jimenez and Saurina (2005), Makri et. al. (2011), δείχνοντας την έντονη συνεχιζόμενη ύπαρξη (persistence) των μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ελλάδα.

Η μεταβλητή CAP έχει σημαντική επίδραση στο δείκτη NPL και εμφανίζει θετικό πρόσημο. Ωστόσο, όπως προαναφέραμε, τα ευρήματα από τη διεθνή βιβλιογραφία δεν κινούνται όλα προς την ίδια κατεύθυνση, για τη σχέση που υπάρχει μεταξύ ανάληψης κινδύνου (risk taking) και δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας, εξαιτίας της ύπαρξης ηθικού κινδύνου (moral hazard) στις αποφάσεις που λαμβάνουν τα πιστωτικά ιδρύματα. Έτσι, από τη μια πλευρά υποστηρίζεται ότι οι τράπεζες με σχετικά χαμηλό δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας, αυξάνουν την επικινδυνότητα του δανειακού τους χαρτοφυλακίου, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο μέλλον. Οι Keeton and Morris (1987) πράγματι έδειξαν ότι η ανάληψη υψηλού κινδύνου, που οδηγεί σε μεγαλύτερα ποσοστά ζημιών από δάνεια (loan losses), ήταν εμφανή μεταξύ των τραπεζών που είχαν σχετικά χαμηλό δείκτη ιδίων κεφαλαίων προς σύνολο ενεργητικού (equity to asset ratio). Η αρνητική σχέση μεταξύ του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας και NPL βρέθηκε επίσης στην έρευνα των Berger and DeYoung (1997). Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται η άποψη ότι οι τράπεζες που έχουν υψηλό δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας, θεωρούνται ικανές για την αντιμετώπιση τυχόν ζημιών από δάνεια στο μέλλον και αναλαμβάνουν υψηλού κινδύνου δανειακά χαρτοφυλάκια, προκειμένου να επιτύχουν μεγαλύτερες αποδόσεις και να αυξήσουν τα κέρδη τους και συνεπώς εμφανίζουν υψηλούς δείκτες NPL (Makri et. al., 2011). Επομένως, το αποτέλεσμα της έρευνάς μας, για θετική και στατιστικά σημαντική επίδραση της μεταβλητής CAP στο δείκτη NPL, συμφωνεί με τη δεύτερη άποψη.

Αρνητική και στατιστικά σημαντική επίδραση στον δείκτη NPL έχουν οι δείκτες κερδοφορίας ROE και ROA, εύρημα που συμφωνεί με εκείνα των Louzis et al. (2010), Cotugno et al. (2010) και Klein (2013). Συνεπώς, οι τράπεζες που έχουν υψηλή κερδοφορία δεν εμπλέκονται σε

υψηλού κινδύνου δραστηριότητες με αποτέλεσμα να εμφανίζουν χαμηλούς δείκτες μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Η μεταβλητή LtD (δάνεια προς καταθέσεις) δεν φαίνεται να ασκεί σημαντική επίδραση στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Μια πιθανή εξήγηση για το αποτέλεσμα αυτό είναι ότι λόγω του μικρού αριθμού των τραπεζών στην Ελλάδα, οι ρυθμιστικές αρχές μπορούν να ελέγχουν την επικινδυνότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου κάθε τράπεζας και να παρεμβαίνουν αναλόγως για τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, περιορίζοντας με τον τρόπο αυτό τα επίπεδα των δανείων σε καθυστέρηση (Louzis et al., 2010).

Αναφορικά με τις μακροοικονομικές μεταβλητές, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ και η ανεργία φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά το δείκτη NPL των ελληνικών τραπεζών. Συγκεκριμένα, η μεταβλητή GDP_{it-1} παρουσιάζει μια αρνητική και στατιστικά σημαντική συσχέτιση γεγονός που σημαίνει ότι όταν ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ μειώνεται ο δείκτης NPL της επόμενης χρονιάς αυξάνεται. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνεται και από την έρευνα των Louzis et al. (2010) για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, καθώς και από τη διεθνή βιβλιογραφία αφού παρόμοια είναι τα σχετικά ευρήματα των Ranjan and Dhal (2003), Jimenez and Saurina (2005) και Bofondi and Ropele (2011) .

Η μεταβλητή $UNEMP_{it-1}$, όπως επίσης έχει δείξει και η έρευνα των Louzis et al. (2010), παρουσιάζει θετικό πρόσημο και είναι στατιστικά σημαντική. Συνεπώς, το ποσοστό ανεργίας του προηγούμενου έτους επιδρά στο δείκτη NPL του τρέχοντος έτους. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η αύξηση στο ποσοστό της ανεργίας μειώνει στο παρόν και το μέλλον την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών και στη συνέχεια την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών από τις επιχειρήσεις λόγω μειωμένης ζήτησης και οδηγεί σε υψηλότερα επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων αλλά με χρονική υστέρηση.

Σε αντίθεση με ότι αναμέναμε και με τα ευρήματα της έρευνας των Makri et. al. (2011), δεν εντοπίστηκαν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του δείκτη NPL και του δημόσιου χρέους ως % του ΑΕΠ του προηγούμενου έτους.

Συνοψίζοντας, αφού οι μεταβλητές NPL_{it-1} , CAP, ROE, ROA, GDP_{it-1} και $UNEMP_{it-1}$ επηρεάζουν σημαντικά τον δείκτη NPL, η υπόθεση της παρούσας μελέτης (Hypothesis) επιβεβαιώνεται.

Κεφάλαιο 8: Συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Στη παρούσα μελέτη εξετάστηκε, η εξέλιξη της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών και προσδιορίστηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση ως προς το σύνολο των δανείων (δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων - NPL) του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Τα βασικά συμπεράσματα συνοψίζονται ως ακολούθως:

Από τη μελέτη των αριθμοδεικτών ποιότητας χαρτοφυλακίου που υπολογίστηκαν από τα στοιχεία των ετήσιων λογιστικών καταστάσεων κάθε τράπεζας, για την περίοδο 2006 – 2012, προκύπτει ότι η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου παρουσιάζει διαχρονική επιδείνωση, που οφείλεται κυρίως στην επίδραση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Ως εκ τούτου, μεσοπρόθεσμα οι προοπτικές για την ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών δεν διαγράφονται θετικές.

Όσον αφορά την διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την πορεία του δείκτη NPL του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, εφαρμόστηκε ένα οικονομετρικό μοντέλο και χρησιμοποιώντας δεδομένα από τις επτά μεγαλύτερες τράπεζες στην Ελλάδα, καθώς και από τον επίσημο ιστότοπο της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας – ΕΛΣΤΑΤ, για την περίοδο 2007 – 2012, καταλήξαμε ότι υπάρχουν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του εν λόγω δείκτη και διαφόρων τραπεζικών (bank specific) και μακροοικονομικών παραγόντων. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν σε μεγάλο βαθμό τη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς από πλευράς τραπεζικών μεταβλητών, ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων της προηγούμενης χρονιάς, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας και οι δείκτες αποδοτικότητας ενεργητικού και αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων, επηρεάζουν σημαντικά την πορεία του δείκτη NPL. Από μακροοικονομικής πλευράς, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ και η ανεργία έχουν σημαντική επίδραση στον εν λόγω δείκτη, φανερώνοντας ότι σε περιόδους οικονομικής ύφεσης τα δάνεια σε καθυστέρηση είναι υψηλότερα.

Με βάση τα ευρήματα της έρευνας, προκύπτει ότι είναι επιτακτική ανάγκη για τις ελληνικές τράπεζες να σχηματίζουν αυξημένες προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο, να διατηρούν σε υψηλά επίπεδα τον δείκτη κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από τις συσσωρευμένες προβλέψεις, να επανεξετάζουν και να τροποποιούν συνεχώς την πιστωτική τους πολιτική, λαμβάνοντας υπόψη τις μεταβλητές που προαναφέρθηκαν, προκειμένου να περιορίσουν το επίπεδο των δανείων σε καθυστέρηση. Επιπρόσθετα και οι ρυθμιστικές αρχές μπορούν να

χρησιμοποιούν τις μεταβλητές αυτές, για να εντοπίζουν τις τράπεζες με ενδεχόμενη αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση και να παρεμβαίνουν αναλόγως για τη διατήρηση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος.

Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε ότι παρότι τα αποτελέσματά μας υπόκειται στους περιορισμούς του δείγματος, η παρούσα εμπειρική έρευνα αποτελεί μια ουσιαστική προσπάθεια για τον προσδιορισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τη πορεία του δείκτη NPL. Περαιτέρω έρευνα προς αυτή την κατεύθυνση για την ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων των δανείων σε καθυστέρηση, κρίνεται σκόπιμη, εξετάζοντας τα στοιχεία όχι μόνο σε επίπεδο τραπεζών αλλά και σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων ώστε να ληφθεί υπόψη το σύνολο της δραστηριότητας των ελληνικών τραπεζών τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αγγελάκης Μ. (2005), Τραπεζικές Χρηματοδοτήσεις – Εμπλοκές, Press Line, Α΄ Έκδοση, Αθήνα.

Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, (1999), Εξειδικευμένο Σεμινάριο Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων, Αθήνα.

Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, (2011), Κανονισμός Επιχειρηματικών Πιστοδοτήσεων, Παρακολούθηση – Ενεργητική Διαχείριση.

Αλεξάκης Π., (1999), Τραπεζικό Περιβάλλον – Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα, Τόμος Β΄, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Γκόρτσος Χ., (2000), Τραπεζικό Δίκαιο, Τόμος Γ΄, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Γκόρτσος Χ., (2006), ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Το νέο πλαίσιο κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων (Βασιλεία ΙΙ), Οικονομική Επιθεώρηση,
http://62.1.43.74/6Mme/UplFiles/newsroom/arthra/Oikonomiki_epitheorisiDec06.pdf

Γκόρτσος Χ., (2011), Βασιλεία ΙΙΙ: Η αναθεώρηση του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία με στόχο την ενδυνάμωση της σταθερότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος,
<http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs//syllogikostomos/30-z%20GORTSOS%20519-540.pdf>.

Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011), Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010,
<http://www.hba.gr/main/Ereunes-meletes/EllinikoTrapezikoSistima2011.pdf>

Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2013), Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και το 2012,
<http://www.hba.gr/main/Ereunes-meletes/EllinikoTrapezikoSystema2011-12web.pdf>

Ζάκκα Β., (2010), “Η Βασιλεία ΙΙΙ θέτει νέους στόχους στην τραπεζική αγορά”, Banker’s Review, <http://www.bankersreview.gr/default.asp?pid=9&la=1&arId=658&pg=3&ss=>

Καλφάογλου Φ., (1999), Υποδείγματα μέτρησης πιστωτικού κινδύνου,
http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs//deltia/1_1999/8_3.pdf

Καλφάογλου Φ., (2012), Το πλαίσιο της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, Οικονομικό Δελτίο τεύχος 36, Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 47-94,

<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201204.pdf>

Κόντος Γ., (2008), Τραπεζική Λογιστική - Μέσα Τραπεζικής Εργασίας, Τόμος Α΄, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Β΄ Έκδοση, Πάτρα.

Τράπεζα της Ελλάδος, (2012), Έκθεση για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάταξη του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα,

http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Εκθεση_για_την_ανακεφαλαιοποίηση.pdf

Τράπεζα της Ελλάδος, (2012), Ενδιάμεση Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική,

http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/DispItem.aspx?Item_ID=4106&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT

Χαραλαμπίδης Μ., (2011), Διαχείριση κινδύνων - Διδάγματα από την κρίση και προοπτικές,

<http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs//sylogikostomos/6-b%20Xaralampidis%20123-138.pdf>

Ξένη

Ahmed S., (2006), “An investigation of the relationship between Non-performing Loans, Macroeconomic Factors, and Financial Factors in context of Private Commercial Banks in Bangladesh”, School of Business, Independent University, Bangladesh,

<http://www.sb.iub.edu.bd/internship/spring2006/0120269.pdf>

Berger, A. and R. De Young, (1997), “Problem Loans and Cost Efficiency in Commercial Banks.” Journal of Banking and Finance, 21, pp.849–870,

<http://faculty.ksu.edu.sa/mahmoud/DocLib7/Berger%201997,%20Problem%20loans%20and%20cost%20efficiency%20in%20commercial%20banks.pdf>

Bofondi M. and T. Ropele, (2011), “Macroeconomic determinants of bad Loans: Evidence from Italian Banks”, Questioni di Economia e Finanza, Banca d’ Italia, Occasional papers, Number 89 – March 2011,

http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/econo/quest_ecofin_2/QF_89/QEF_89.pdf

Boudriga A, Taktak N. and S. Jellouli, (2009), “Banking supervision and nonperforming loans: a cross-country analysis”, DEFI, University of Tunis, Montfleury, Tunisia, Journal of Financial Economic Policy Vol. 1 No. 4, pp. 286-318,

http://www.bct.gov.tn/bct/siteprod/documents/Conference_Taktak.pdf

Brooks C., (2002), Introductory econometrics for finance, Cambridge University Press, United Kingdom.

Cotugno M., Stefanelli V. and G Torluccio, (2010), “Bank intermediation models and portfolio default rates. What’s the relation? ”, 23rd Australasian Finance and Banking Conference 2010 Paper, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1662888

Greenidge K. and T. Grosvenor, (2010), “Forecasting non – performing loans in Barbados”, Central bank of Barbados,

[http://205.244.151.82/WEBCBB.nsf/WorkingPapers/53961B3EE2EEA1EA042577F2005E7CE6/\\$FILE/Forecasting%20Non-Performing%20Loans%20in%20Barbados.pdf](http://205.244.151.82/WEBCBB.nsf/WorkingPapers/53961B3EE2EEA1EA042577F2005E7CE6/$FILE/Forecasting%20Non-Performing%20Loans%20in%20Barbados.pdf)

Jimenez G. and Saurina J., (2005), Credit cycles, credit risk, and prudential regulation, Banco de Espana, <http://www.bis.org/bcbs/events/rtf05JimenezSaurina.pdf>

Keeton W. and C. Morris, (1987), “Why Do Banks’ Loan Losses Differ?” Federal Reserve Bank of Kansas City, Economic Review, May, pp. 3–21,

<http://www.kansascityfed.org/PUBLICAT/ECONREV/econrevarchive/1987/2q87keet.pdf>

Khemraj T. and S. Pasha, (2009), “The Determinants of Non-performing Loans: An Econometric Case Study of Guyana,” presented at the Caribbean Centre for Banking,

http://kaahlsfiles.com/thesis/thesis%20papers/1%20High/S_Pasha_and_T_Khemraj.pdf

Klein N., (2013), Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Macroeconomic Performance, IMF Working Paper 13/72, European Department,

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1372.pdf>

Louzis D., Vouldis A. and V. Metaxas, (2010), “Macroeconomic and bank – specific determinants of non – performing loans in Greece: a comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios”, <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper2010118.pdf>

Makri V., Tsaganos A. and A. Bellas, (2011), “A cross-country study: Determinants of Non-Performing Loans in the Eurozone”, Annual International Conference on Accounting and Finance (AF 2011), Singapore 23-24 May 2011.

Ranjan R. and S. Dhal, (2003), Non-Performing Loans and Terms of Credit of Public Sector Banks in India: An Empirical Assessment, Occasional Papers, 24(3), 81-121, Reserve Bank of India, <http://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/Publications/PDFs/60610.pdf#page=87>

Salas V. and Saurina J., (2002), Credit Risk in Two Institutional Regimes: Spanish Commercial and Savings Banks, Journal of Financial Services Research, Volume 22, Issue 3, pp 203-224.

Saunders A. and Cornet M., (2006), Financial Institutions Management: A Risk Management Approach, McGraw-Hill, 5th ed.

Ηλεκτρονικές Πηγές

ΠΔ/ΤΕ 2442/29.01.1999, Επάρκεια των προβλέψεων των πιστωτικών ιδρυμάτων έναντι απαιτήσεων τους από πιστοδοτήσεις,

http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/ΠΔ.ΤΕ_2442-

[29.1.1999_Επάρκεια_των_προβλέψεων_των_πιστωτικών_ιδρυμάτων_έναντι_απαιτήσεων_τους_πιστοδοτήσεις.pdf](http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/ΠΔ.ΤΕ_2442-29.1.1999_Επάρκεια_των_προβλέψεων_των_πιστωτικών_ιδρυμάτων_έναντι_απαιτήσεων_τους_πιστοδοτήσεις.pdf)

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26519&subid=2&pubid=112920319>

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/SupervisedInstitutions/default.aspx>

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/monetary/nxi.aspx>

<http://www.tiresias.gr>

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

<http://www.nbg.gr>

<http://www.eurobank.gr>

<http://www.alpha.gr>

<http://www.piraeusbank.gr>

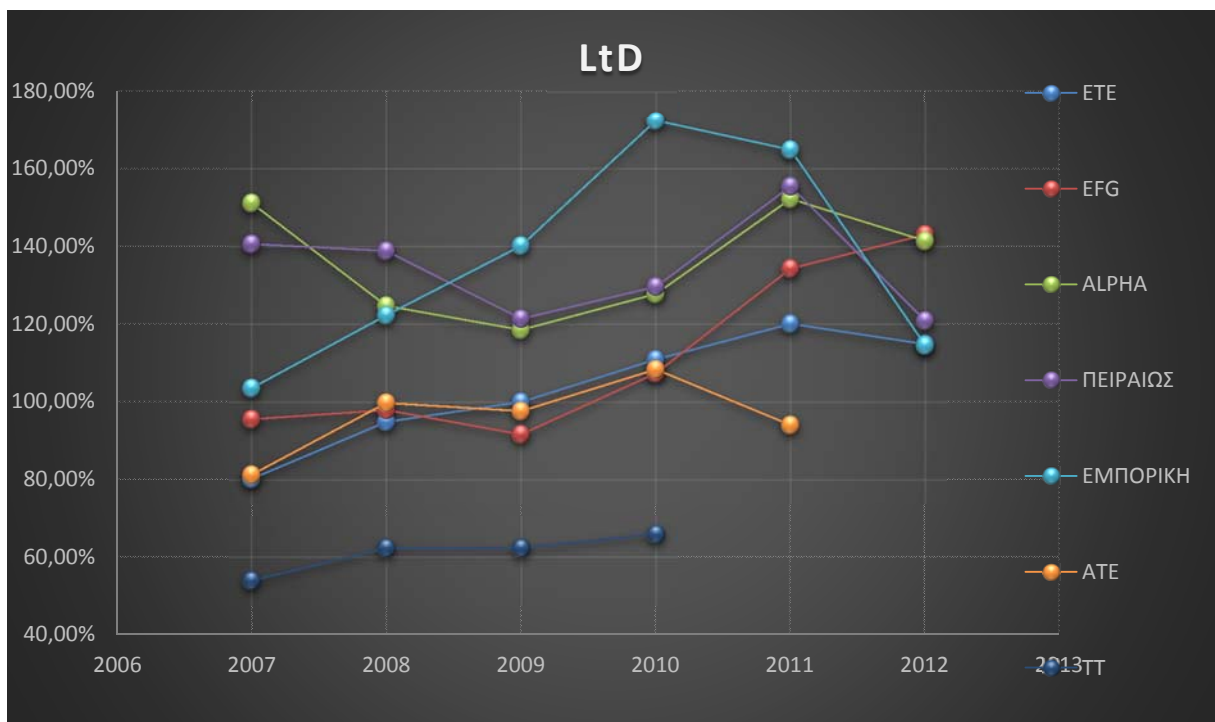
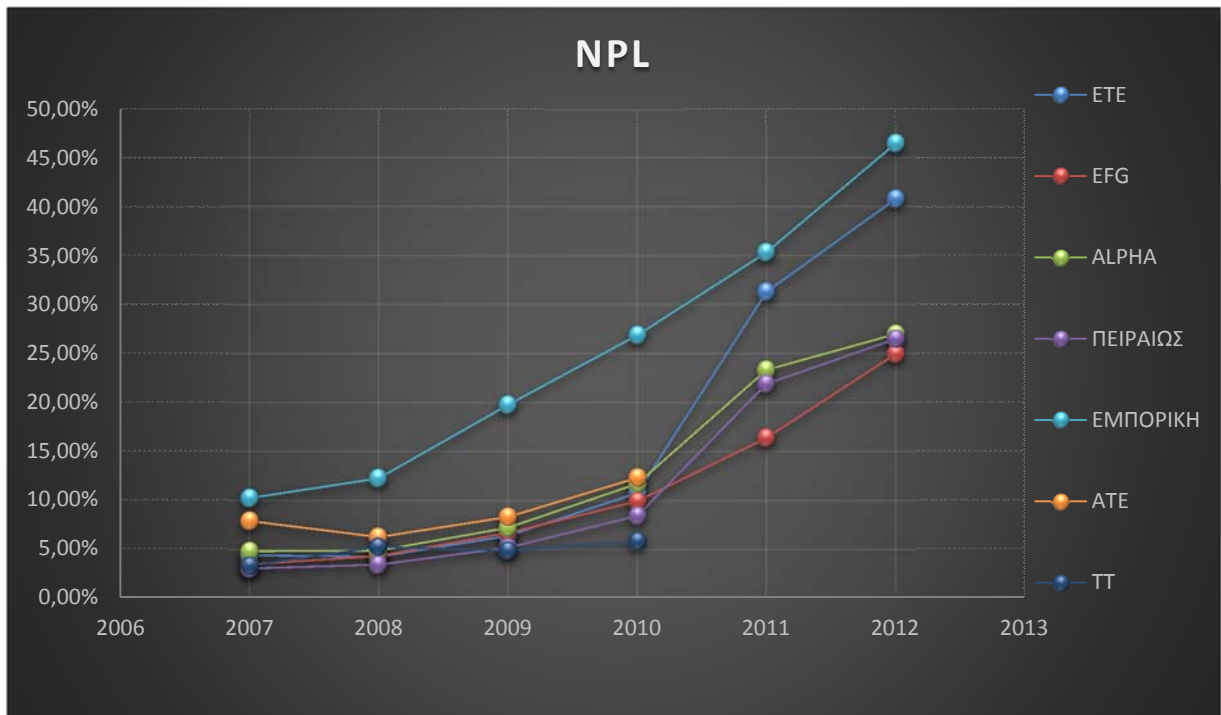
<http://www.atebank.gr>

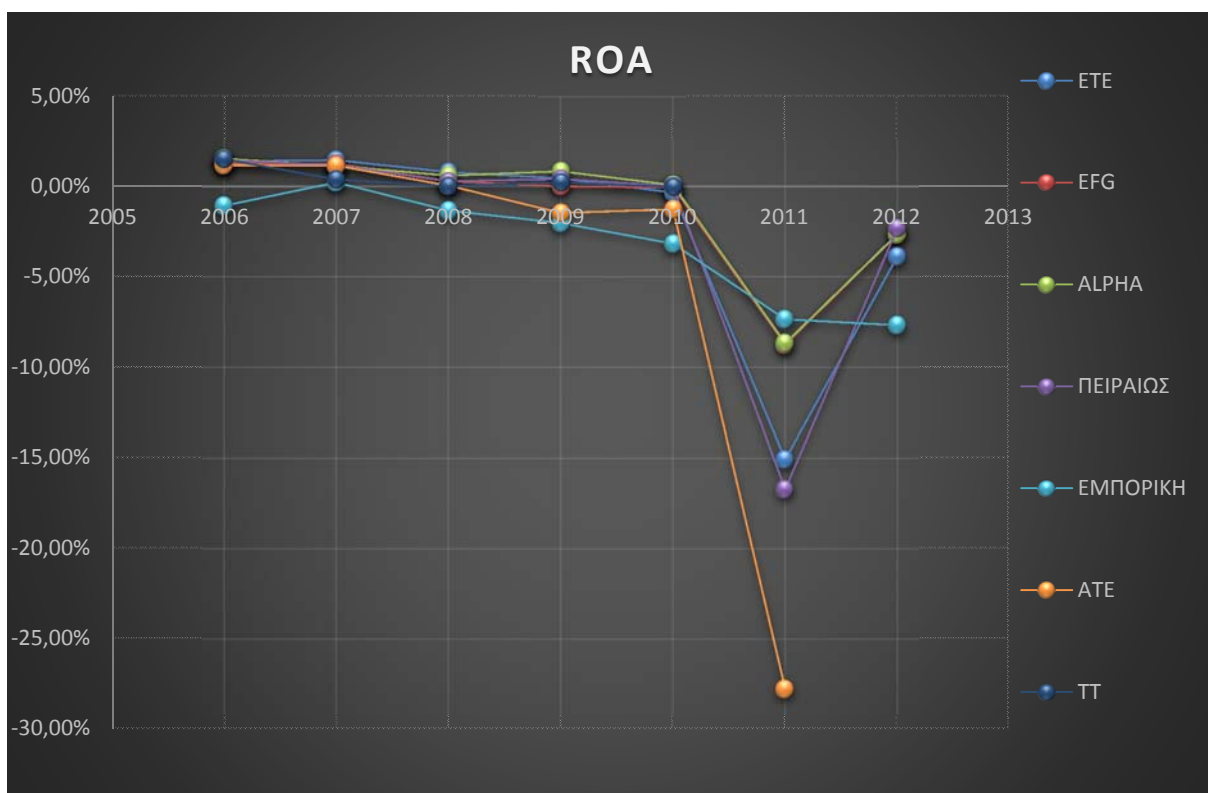
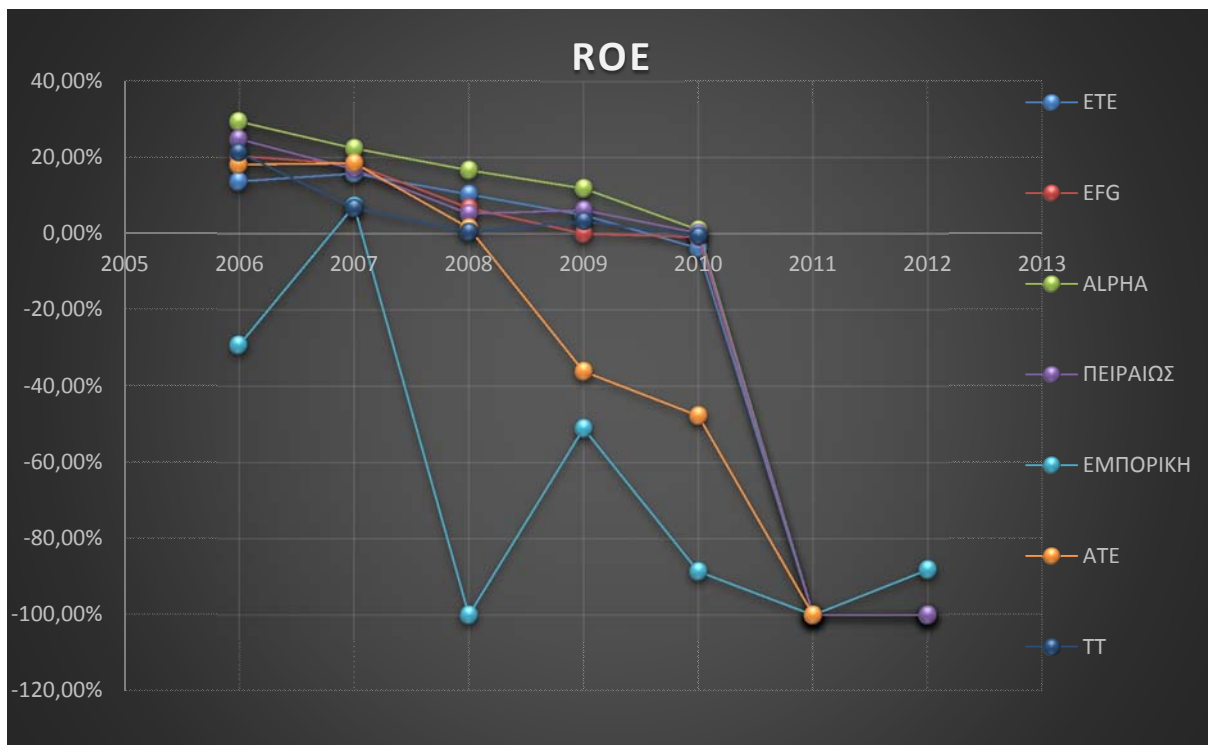
<http://www.emporiki.gr>

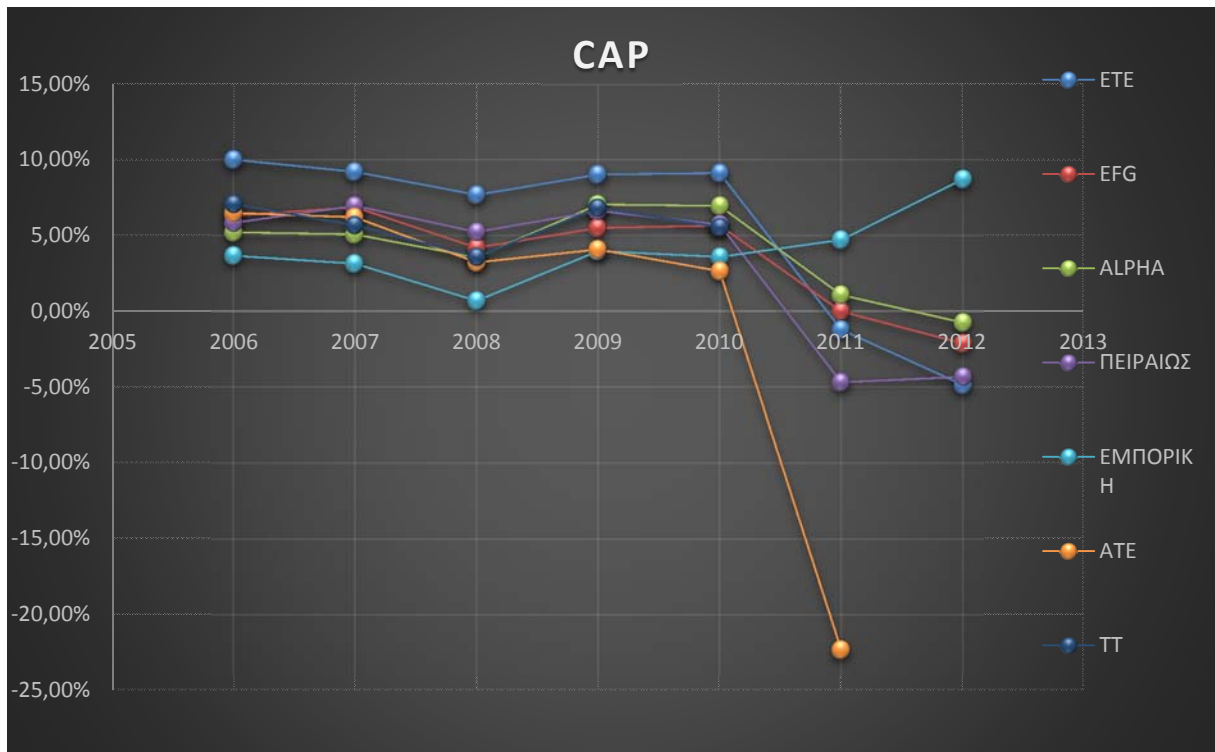
<http://www.ttbank.gr>

Παραρτήματα

Παράρτημα 1: Διαγράμματα τραπεζικών μεταβλητών ανά τράπεζα

Παράρτημα 2: Έλεγχος Κανονικότητας

Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Standardized Residual	,080	38	,200*	,974	38	,522

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Residual Statistic ^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	0,4771%	45,8660%	13,5929%	11,11445%	38
Residual	-5,99851%	9,06931%	0,00000%	2,96989%	38
Std. Predicted Value	-1,180	2,904	,000	1,000	38
Std. Residual	-1,757	2,657	,000	,870	38

a. Dependent Variable: NPL

Histogram

Dependent Variable: NPL

